

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Hočevar

Vrednotenje javnih politik na področju visokošolskega izobraževanja gluhih:
študija primera

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Hočevar

Mentor: doc.dr. Simona Kustec Lipicer

Vrednotenje javnih politik na področju visokošolskega izobraževanja gluhih:
študija primera

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici doc.dr. Simoni Kustec Lipicer za vso strokovno pomoč, koristne nasvete in spodbudne besede pri izdelavi diplomske naloge.

Posebna zahvala pa je namenjena moji družini za izkazano zaupanje in podporo.

VREDNOTENJE JAVNIH POLITIK NA PODROČJU VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA GLUHIH: Študija primera

S sprejemom Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika so gluhi študentje pridobili možnost enakopravnega vključevanja v procese visokošolskega izobraževanja. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika gluhemu omogoča uporabo znakovnega jezika pred vsemi državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javnih služb, kamor sodijo tudi slovenske univerze. To pravico pa gluhi uresničujejo s pravico do tolmača za slovenski znakovni jezik oziroma z ukrepom tolmačenja. Cilj pričujoče diplomske naloge je bil s pomočjo izbranih metod vrednotenja javnih politik ovrednotiti uspešnost izvajanja ukrepa tolmačenja na normativni in dejanski ravni slovenskih univerz. Za preverjanje postavljenih hipotez in analizo stanja na področju visokošolskega izobraževanja sem preverjala naslednje kazalnike: (ne)prisotnost ukrepa v statuti in pravilniki univerze, sistem financiranja tolmačev za SZJ, statistični podatki o številu gluhih študentov po posameznih univerzah in izkušnje iz prakse vpletenih igralcev. Na podlagi analize zbranih podatkov sem prišla do zaključka, da se ukrep tolmačenja na normativni ravni uspešno izvaja samo na Univerzi na Primorskem, kar se kaže z umestitvijo ukrepa tolmačenja v pravilnik študentov s posebnimi potrebami. Dejansko izvajanje ukrepa tolmačenja na slovenskih Univerzah zaenkrat še ni uspešno zaradi nefinanciranja tolmačev s strani Univerz. Tako Univerze kot Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo se zavedajo problematike financiranja, ki pa še naprej ostaja nerešena.

Ključne besede: vrednotenje, evalvacija, javne politike, gluhi, tolmači, univerze.

EVALUATION OF PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF HIGHER EDUCATION FOR THE DEAF: A Case Study

By adopting the Act on the Use of Slovene Sign Language deaf students have been given the possibility of equal participation in the process of higher education. The Act enables the deaf to use sign language in dealings with public authorities, local government institutions and public service actors, including Slovenian universities. This right manifests itself as the right of a deaf student to an interpreter for Slovenian sign language. The aim of the present thesis was to choose and use certain methods of public policy evaluation in order to evaluate the effectiveness of the implemented measure at Slovenian universities on a normative and actual level. In order to check the set hypotheses and to conduct an analysis of the situation in higher education I have tested the following indicators: the statutes and regulations of the Slovenian universities, funding system of interpreters for Slovene sign language, statistical data on the number of deaf students at each individual university and the practical experience of all actors involved. Based on the analysis of collected data I came to the conclusion that the interpreting measure on the normative level is only being successfully implemented at the University of Primorska. This is demonstrated by placing the measure in the regulations for students with special needs. However, the actual implementation of the measure at Slovenian universities is not yet successful due to the lack of funding of interpreters by the universities. Both the universities and the Ministry of Higher Education, Science and Technology are aware of the financing problems, which remain unresolved to this day.

Key words: evaluation, public policy, deaf, sign language interpreter, university.

Kazalo

1	UVOD	9
1.1	Opre delitev in namen izbrane teme	9
1.2	Opre delitev pojmov gluhot a in znakovni jezik	11
1.2.1	Kaj je to gluhot a?	11
1.2.2	Komunikacija in znakovni jezik	13
2	Metodološki okvir	14
2.1	Cilji diplomske naloge	14
2.2	Raziskovalni hipotezi	15
2.3	Kazalniki normativnega in dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja	16
2.3.1	Statuti in pravilniki Univerz v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem	16
2.3.2	Financiranje tolmačev	16
2.3.3	Statistični podatki Univerz o gluhih študentih	17
2.3.4	Izkušnje iz prakse	17
2.4	Raziskovalne metode in tehnike	17
2.5	Struktura diplomske naloge	21
3	Teoretični okvir	23
3.1	Opre delitev javne politike	23
3.2	Zvrsti javnih politik	24
3.3	Proces oblikovanja in izvajanja javnih politik	25
3.4	Opre delitev pojma evalvacija	26
3.5	Definicije in namen vrednotenja	27
3.6	Tipologija vrednotenja javnih politik	29
3.7	Metodologija vrednotenja	32
3.8	Vrednote v javnih politikah in njihova vloga v fazi vrednotenja	34
4	Empirični del	36

4.1	Vrednotenje normativnih podlag ukrepa tolmačenja	36
4.1.1	Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP).....	37
4.1.2	Konvencija OZN o pravicah invalidov	37
4.1.3	Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ).....	40
4.1.4	Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI).....	43
4.2	Vrednotenje univerzitetnih pravil - normativni vidik	44
4.2.1	Statuti in pravilniki Univerze v Ljubljani	45
4.2.2	Statuti in pravilniki Univerze v Mariboru	46
4.2.3	Statuti in pravilniki Univerze na Primorskem.....	47
4.2.4	Primerjava normativne ureditve Univerz	48
4.3	Vrednotenje dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja.....	50
4.3.1	Število gluhih študentov po posameznih Univerzah	50
4.3.2	Izkušnje gluhih študentov in tolmačev	52
4.3.3	Izkušnje iz prakse predstavnikov gluhih (ZDGNS in ZTSZJ).....	58
4.4	Univerze o dejanskem izvajanju ukrepa tolmačenja	61
4.5	Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo (MVZT)	64
4.5.1	Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov	65
4.5.2	MVZT o (ne) izvajanju ukrepa tolmačenja na slovenskih Univerzah	67
5	Zaključek.....	68
6	Literatura	72
7	Priloge	76
	Priloga A: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 1: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.....	76
	Priloga B: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 2: Zavod združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik (SZJ)	78
	Priloga C: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 3: Gluhi študentje in diplomanti Univerze v Ljubljani.....	81

Priloga Č: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 4: Tolmači slovenskega znakovnega jezika	85
Priloga D: Dopis o temi zanimanja - Državni igralec 1: Univerza v Ljubljani.....	87
Priloga E: Odgovori na vprašanja - Državni igralec 2: Univerza na Primorskem	89
Priloga F: Odgovor na vprašanja oziroma prošnja za intervju - Državni igralec 3: Univerza v Mariboru.....	91
Priloga G: Odgovori na vprašanja - Državni igralec 4: Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo	93
Priloga H: Dopis MVZT namenjen visokošolskim zavodom	96

Kazalo preglednic

Preglednica 3.1 - .Pregled najpogostejših zvrsti vrednotenja.....	29
Preglednica 3.2 - Pozitivne in negativne lastnosti izbranih metod in tehnik pri evalvacijskem raziskovanju	33
Preglednica 4.1 - Uporaba tolmača in kritje stroškov po ZUSZJ.....	42
Preglednica 4.2 - Primerjava prilagoditev pri predavanjih in opravljanju izpitov med pravilniki Univerz	49
Preglednica 4.3 - Izkušnje študentov Univerze v Ljubljani	53
Preglednica 4.4 - Izkušnje tolmačev štajerske in primorske regije	57
Preglednica 4.5 - Univerze o financiranju ukrepa tolmačenja	62

Seznam uporabljenih kratic

MDDZS - Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

MVZT - Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo

OZN - Organizacija združenih narodov

SZJ - Slovenski znakovni jezik

UL - Univerza v Ljubljani

UM - Univerza v Mariboru

UP - Univerza na Primorskem

WHO - Svetovna zdravstvena organizacija

ZDGNS - Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije

ZIMI - Zakon o izenačevanju možnosti invalidov

ZTSZJ - Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik

ZUOPP - Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami

ZUSZJ - Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika

1 UVOD

1.1 Opredelitev in namen izbrane teme

V skladu z ustavo je Slovenija pravna in socialna država. Ustava tako vsem državljanom RS zagotavlja enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi smo pred zakonom enaki (Ustava Republike Slovenije 2004).

Gluhota je invalidnost oziroma nevidna motnja, ki je ljudje ne opazijo, dokler ne pridejo v stik z gluho osebo¹(Bauman 2009, 18). Prav zaradi te nevidnosti morda gluhi ne vzbujajo sočutja kot ostale kategorije invalidov.

Težave s sluhom ima po podatkih svetovne zdravstvene organizacije WHO od 3 do 5% šoloobveznih otrok. V starostni skupini od 45 do 65 let jih je okoli 29%, v skupini nad 65 let pa ima tovrstno motnjo kar 43% ljudi. V Sloveniji se na leto rodi okoli 15 gluhih novorojenčkov (Košir 1999, 21).

Ker je človek socialno bitje, je zanj značilno življenje v družbeni skupnosti, kjer se socializira in s tem sprejema norme sodelovanja, dela in odgovornosti. Zato pa je potrebna komunikacija med ljudmi. Pomanjkanje zgodnje komunikacije v družini prikrajša gluhe otoke za številne izkušnje in možnosti učenja, ki so slišičim samoumevne. Gluhota tako že v zgodnjih otrokovih letih povzroča osamljenost in socialno izključenost na vseh pomembnih področjih življenja (Košir 1999, 17).

Biti gluhi pomeni biti odrezan od normalne poti sprejemanja in podajanja informacij. Največji problem gluhih oseb je torej njihova komunikacijska ovira oziroma nezmožnost komunikacije z osebami brez okvare sluha, zaradi katere gluhi težko pridobijo dobro izobrazbo, so težje zaposljivi in posledično tudi manj konkurenčni na trgu dela (Redžepovič 1995, 24-32).

¹ Termin gluha oseba pokriva vse kategorije gluhot od gluhega do gluhonemega.

Gluhi otroci imajo na splošno normalne intelektualne potenciale, a kljub temu dosegajo bistveno slabše in nižje šolske dosežke od povprečnih dosežkov ostalih otrok.

Kar 57% gluhih ima zaključeno največ poklicno šolo, le 1% pa ima univerzitetno izobrazbo (Juhart 2006, 47).

Sporazumevanje gluhih v svojem jeziku s pomočjo tolmača ali drugih tehničnih pripomočkov je tako ključnega pomena pri zagotavljanju osnovnih življenjskih potreb, med katere spada tudi vključevanje v izobraževalne procese.

V Sloveniji poteka izobraževanje gluhih po dveh tirih. Starši lahko svoje otroke vpišejo v Zavod za gluhe in naglušne, ki nudi izobrazbo na nekaterih poklicnih področjih, lahko pa se odločijo, da se otrok integrira v normalno šolo, kar je za otroka zelo težko (Juhart 2006, 24-28). Največji problem v izobraževalnem procesu gluhih predstavlja študij na fakultetah.

»Ker je pridobivanje akademskih znanj verbalno pogojeno; bodisi da poslušamo predavanja ali se učimo iz knjig in zapiskov je neznanje verbalnega jezika usodno. Zaradi načina pridobivanja znanja, ki gluhim študentom največkrat ni prilagojen, ostajajo nepoučeni, neinformirani, prepuščeni so prepisovanju od sošolcev, fotokopiranju in individualni predelavi snovi« (Bauman 2009, 26).

Nesporno je dejstvo, da so gluhi v različnih postopkih in pri uveljavljanju svojih pravic v različnih zadevah upravičeni do tolmača za znakovni jezik, saj je v tujini že priznan kot naravni jezik gluhih. V Sloveniji je bilo do leta 2002 to področje skromno urejeno. Uporabljala so se določila različnih zakonov, ki so veljala za tolmačenje tujih jezikov (Košir 1999, 91).

Področje gluhih je bilo urejeno z zakonodajo, ki je urejala pravice vseh kategorij invalidov. Tako je izobraževanje invalidov urejeno z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki pa ne ureja visokošolskega oziroma univerzitetnega izobraževanja. Študente omenja le v 3. členu (ZUOPP 2000).

Leta 2002 je bil sprejet Zakon o uporabi Slovenskega znakovnega jezika, ki natančno določa ukrepe za enakopravno vključevanje gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje. To je prvi zakon, ki ureja samo pravice gluhih v vseh življenjskih situacijah. Zakon za gluhe predstavlja

pomembno prelomnico, saj jim s pravico do uporabe tolmača² v normativnem smislu omogoča enake možnosti za doseganje visokošolske izobrazbe (ZUSZJ 2002).

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je tako temeljni pravni vir diplomske naloge, iz katerega izhaja tudi pravica oziroma ukrep, katerega (ne) izvajanje sem preučevala. Neposredne izvajalke pravice gluhih študentov do tolmača oziroma ukrepa tolmačenja so slovenske Univerze in njihove članice. Glede na to da diplomska naloga temelji prav na študiji primera izvajanja ukrepa tolmačenja na slovenskih univerzah, sem se osredotočila na normativno ureditev slovenskih univerz na področju izobraževanja študentov s posebnimi potrebami in dejansko izvajanje omenjene pravice na slovenskih fakultetah.

Namen diplomske naloge je bil z evalvacijsko raziskavo ovrednotiti stanje visokošolskega izobraževanja gluhih po sprejetju Zakona o uporabi Slovenskega znakovnega jezika in ugotoviti ali se ukrep iz omenjenega zakona uspešno izvaja tako na normativni kot dejanski ravni Univerze v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem.

1.2 Opredelitev pojmov gluhoti in znakovni jezik³

Za lažje razumevanje problematike gluhih skozi celotno diplomsko nalogo, bom v tem poglavju na kratko predstavila pojma gluhoti in znakovni jezik. Moj namen je predvsem pokazati, kako težka invalidnost je gluhoti ter kakšne posledice ima za človeka na vseh področjih življenja.

1.2.1 Kaj je to gluhoti?

Za gluhoti ni splošno sprejete definicije, zato je ne moremo opisati z eno samo povedjo. Vzroki za izgubo sluha so različni: od dednosti, nesreč, poškodb, vse do bolezni. Na splošno beseda gluhi pomni vsako večjo izgubo sluha, drug ekstrem pa je gluhoti, ki pomeni popolno nezmožnost slišanja. Večina gluhih ljudi lahko sliši nekatere zvoke, navadno v nižjem frekvenčnem območju, vendar to ne zadostuje za učinkovito komunikacijo (Redžepovič 1995, 23).

² V diplomski nalogi pravico do uporabe tolmača poimenujem ukrep tolmačenja, saj se z njim uresničuje pravica gluhih do uporabe slovenskega znakovnega jezika v vseh situacijah, v katerih bi mu gluhoti pomenila oviro.

³ Sama nisem razumela pomena gluhoti, dokler nisem prišla kot novinarka Spletne TV za gluhe in naglušne v stik z gluho osebo.

»Glede na mednarodno klasifikacijo okvar, prizadetosti in oviranosti, ki jo je pripravila Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), je gluha tista oseba, ki je izgubila sluh na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz na nivoju 80 dB ali več. Sem spadata popolna in zelo težka izguba sluha (več kot 91 dB). Te okvare so biološke, fiziološke in nepovratne« (Košir 1999, 9).

Svetovna zdravstvena organizacija uvršča gluhe med najtežje invalide. Gluhota se razvršča po mednarodni klasifikaciji (po Fowlerju) kot 100% telesna okvara. V Sloveniji je gluhi osebi s popolno izgubo sluha, nad 95%, po Fowlerju priznana le 70% telesna okvara, kar jo uvršča med invalide tretje kategorije (Juhart 2006, 8).

Gluhost ni samo fizična invalidnost, ampak vključuje tudi psihično pomanjkanje slušnega doživljanja, kar ima številne posledice: somatske, psihične, socialne ter posledice pri glasovno-jezikovni komunikaciji med sogovorniki. Vse negativne posledice na psihičnem in socialnem področju doživljanja so izražene v njihovi individualni oviranosti (»surdološki sindrom⁴«) ali stigmi in habitusu gluhih in naglušnih oseb (Redžepovič 1995, 33).

Glede na našete surdološke kriterije se gluha populacija deli na tri skupine (Redžepovič 1995, 33-36), in sicer:

1. Prelingvalno gluhe osebe

V to skupino spadajo gluhe osebe brez psihosocialnega doživljanja zvočnega sveta, ki so izgubile sluh takoj po rojstvu ali najkasneje do tretjega leta starosti. Za to skupino gluhih je značilno, da se niso naučile glasovno-jezikovnega sporazumevanja na podlagi slušnega doživljanja. Večina jih je zaradi tega nemih. Za govorno-socialno sporazumevanje uporabljajo neverbalni sistem komunikacije, predvsem kinezične oblike⁵.

2. Postlingvalno gluhe osebe

V to skupino sodijo vse kasneje oglušele osebe, ki so pred tem spontano s poslušanjem osvojile glasovno-jezikovno sporazumevanje.

⁴ »Surdološki sindrom« in »gluha stigma ali habitus« spadata med kompleksne pojave pri gluhih in naglušnih osebah. Le-ti se odražajo na telesnem, psihičnem in socialnem nivoju življenja ljudi s poškodovanim organom sluha - kot nezmožnost poslušanja zvočnih dražljajev okoli sebe in nezmožnost govornega komuniciranja z glasovno-jezikovno obliko (Redžepovič 1995).

⁵ Kinezične oblike so pantomima, mimika in gib (Redžepovič 1995).

Kljub temu je verbalno komuniciranje postlingvalno gluhih oseb skromno in zadovoljuje predvsem funkcionalno komunikacijo v zvezi z delom in v vsakdanjem življenju.

3. Skoraj naglušne osebe

V to skupino sodijo naglušne⁶ osebe, ki imajo določene koristne ostanke sluha, s katerimi delno ali celoviteje doživljajo zvočni svet in glasovne kode.

Po definiciji statuta Svetovne zveze gluhih je gluha vsaka oseba z izgubo sluha, še zlasti tista, ki znakovni jezik uporablja kot svoj naravni jezik (Košir 1999, 90).

V svoji diplomski nalogi sem za gluhe osebe štela tiste, ki uporabljajo oziroma se sporazumevajo v slovenskem znakovnem jeziku.

1.2.2 Komunikacija in znakovni jezik

Človekova komunikacija je nedvomno povezana z govorom in pomeni izmenjavo sporočil med dvema ali več osebami. Komunikacija med dvema osebama je uspešna le, če sta jo obe strani enako razumeli.

O komunikaciji med ljudmi govorimo tedaj, ko med partnerji v socialni interakciji teče kontinuiran tok sporočil. Sporočila so podana v nekem kodu, v znakovnem sistemu, ki omogoča prenašanje pomena. Da je komunikacija uspešna, morajo imeti partnerji v komunikaciji zelo podoben ali enak kod sporočanja (Ule 1996, 24-25). Gluhi pri komuniciranju torej uporabljajo kod, ki je drugačen od koda slišočih ljudi. Za komunikacijo gluhih je bistvena uporaba simbolov⁷ ali znakov, ki predstavljajo predmete, ideje, procese in dogodke. Znakovni sistem, ki ga uporabljajo gluhi se imenuje znakovni jezik (Bauman 2009, 10-13).

Znakovni jezik je kompleksen, strukturiran in živ jezik, ki ima močno kulturno osnovo in pripada velikemu številu znakovnih jezikov, ki so razširjeni med skupnostmi gluhih po svetu. Vsaka država ima svoj specifični jezik, ki ga poimenujemo po državi, iz katere izhaja, npr. slovenski znakovni jezik (SZJ), ameriški znakovni jezik (ASL-American Sign Language) (Bauman 2009, 10).

⁶ Naglušne osebe s koristnimi ostanki sluha imajo lahko slušne aparate in zaradi tega potrebujejo drugačne prilagoditve kot gluhi brez aparatov.

⁷ Simboli so umetni znaki, združeni v posebne sisteme, ki vsebujejo določena pravila njihovega sestavljanja v nove, kompleksnejše simbole (Ule 1996, 24-25).

V svetu prevladuje mišljenje, da gluhe osebe samo slabše slišijo in je potrebno z njimi glasneje govoriti. Prav tako prevladuje mišljenje, da je gluha oseba osvojila pisni slovenski jezik in je zaradi tega v komunikaciji z njimi možno nemoteno pisno sporazumevanje. Vendar temu ni tako. Posledica gluhotе ni le odsotnost govora. Posameznik tudi ne piše in ne razume napisanega, če si ni mogel ustvariti besednega jezikovnega sistema kot osnove sporazumevanja (Bauman 2009, 22). Največ gluhih oseb se torej sporazumeva v znakovnem jeziku.

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika znakovni jezik opredeli kot vizualno-znakovni jezikovni sistem z določeno postavitvijo, lego, usmerjenostjo in gibom rok in prstov ter mimiko obraza (ZUSZJ 2002).

Uporabniki⁸ SZJ so gluhi odrasli, slišiči otroci gluhih staršev, gluhi otroci, tolmači ter profesorji v zavodih za gluhe in naglušne. SZJ je tako prvi naravni jezik gluhih, zato je jezik skupnosti gluhih in ga uvrščamo med jezike manjšine v Sloveniji (Bauman 2009, 10).

2 Metodološki okvir

2.1 Cilji diplomske naloge

Širši cilj diplomske naloge je bil, preko vrednotenja obstoječih pravno-formalnih virov in dejanskega stanja v praksi, ugotoviti, ali se javne politike na področju izobraževanja gluhih v Sloveniji uspešno izvajajo oziroma ali se skladajo z zastavljenimi cilji.

Na področju izobraževanja gluhih se sem osredotočila na visokošolsko izobraževanje. V ožjem smislu je bil torej cilj s pomočjo izbranih metod vrednotenja javnih politik raziskati, ali se ukrep tolmačenja, ki ima pravno podlago v Zakonu o uporabi slovenskega znakovnega jezika, uspešno izvaja na vseh treh slovenskih Univerzah⁹.

Uspešno izvajanje javne politike oziroma ukrepa pomeni, da Univerze na normativni ravni izvajajo ukrep, predpisan v zakonu, kar pomeni, da ga vsebinsko prevedejo v lastne

⁸ Termin uporabniki znakovnega jezika označuje gluhe in slišiče, ki uporabljajo znakovni jezik.

⁹ Z besedo univerze v Sloveniji mislim na Univerzo v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem.

normativne akte delovanja. Na drugi strani pa uspešno izvajajo ta ukrep, kar pomeni dejansko izvajanje ukrepa tolmačenja v vsakodnevem študijskem procesu.

Glede na to da sem preverjala normativno in dejansko izvajanje ukrepa tolmačenja na vseh treh slovenskih univerzah, je bil moj drugi cilj primerjati stanja na obravnavnih Univerzah, s pomočjo primerjave pa ugotoviti razlike med njimi.

Zvrst evalvacije, ki sem jo uporabila v svoji diplomski nalogi, je procesno vrednotenje, saj sem ugotavljala, ali se javna politika na področju visokošolskega izobraževanja gluhih izvaja tako kot je bilo načrtovano s sprejetjem Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika. Cilj procesnega vrednotenja je predvsem poiskati odgovor o tem, kako dobro program deluje oziroma, ali je program uspešen (Kustec Lipicer 2009, 96).

2.2 Raziskovalni hipotezi

Z namenom, da bi ugotovila ali se pravica gluhih do tolmača oziroma ukrep tolmačenja, ki ga določa Zakon o uporabi Slovenskega znakovnega jezika, na slovenskih Univerzah uspešno izvaja, sem oblikovala naslednji hipotezi:

Hipoteza 1: Ukrep tolmačenja se uspešno izvaja na normativni ravni slovenskih Univerz, kar se kaže z umestitvijo prilagoditev študijskih procesov za gluhe študente v pravilnike in statute univerz.

Hipoteza 2: Ukrep tolmačenja se uspešno izvaja na dejanski ravni slovenskih Univerz, kar se kaže z dejansko uporabo tolmačev na predavanjih ter zagotovitvijo sredstev za plačilo le-teh s strani univerz.

2.3 Kazalniki normativnega in dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja

Za preverjanje navedenih hipotez sem določila in opredelila naslednje kazalnike.

2.3.1 Statuti in pravilniki Univerz v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem

Univerze v svojih statutih in pravilnikih določajo pravila in pravice za študente s posebnimi potrebami, kamor spadajo tudi gluhi študentje. Članice oziroma fakultete vseh treh univerz so neposredne izvajalke omenjenih pravic. Ta kazalnik bo pokazal ali Univerze na normativni ravni izvajajo ukrep tolmačenja. V svojih statutih in pravilnikih imajo namreč zapisane prilagoditve, ki jih imajo študenti s posebnimi potrebami pri spremljanju predavanj in ocenjevanju znanja. Glede na to da gluhi študentje pri spremljanju predavanj potrebujejo tolmača, sem v pravilnikih in statutih iskala prav to prilagoditev. Hkrati mi je pregled aktov Univerz omogočil tudi primerjavo med Univerzami v Sloveniji.

2.3.2 Financiranje tolmačev

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika predpisuje, da so izvajalci javnih služb (Univerze) gluhi osebi dolžni zagotoviti tolmača za znakovni jezik ter kriti njegove stroške (ZUSZJ 2002). Glede na to da se Univerze financirajo preko Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov, sem v omenjeni Uredbi iskala predvidena sredstva, ki po mnenju Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo krijejo stroške tolmačenja (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011). Prav tako sem v opravljenih intervjujih vpletenih oseb spraševala kdo krije stroške; ali študent sam ali Univerza. Financiranje tolmačev je zelo pomemben pokazatelj uspešnosti izvajanja zakona, saj morebitno neplačevanje tolmačev s strani univerz pomeni, da se zakon krši in se posledično ne izvaja uspešno niti pravica do tolmača v procesih visokošolskega izobraževanja.

2.3.3 Statistični podatki Univerz o gluhih študentih

Vsaka fakulteta in posledično Univerza naj bi vodila evidenco o številu študentov s statusom študenta s posebnimi potrebami. V omenjeni evidenci bi morali biti podatki o številu študentov glede na posamezno motnjo oziroma oviranost ter njihove potrebe za prilagoditev študijskega procesa. V okviru pisanja diplomske naloge me je zanimalo predvsem število gluhih študentov, vpisanih na vse tri Univerze, in koliko le-teh je imelo tolmača za SZJ. Kazalnik bo pokazal uspešnost implementacije pravice do uporabe tolmača na dejanski ravni, saj morajo Univerze predvideti stroške za posamezne prilagoditve, ki jih potrebujejo študenti s posebnimi potrebami, kar lahko naredijo z vodenjem evidenc.

2.3.4 Izkušnje iz prakse

S pomočjo intervjujev gluhih študentov, tolmačev, predstavnikov Zveze društev gluhih in naglušnih ter Združenja tolmačev za SZJ, predstavnikov vseh treh univerz ter Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, sem pridobila informacije o dosedanjih izkušnjah uporabe tolmačev na fakultetah. Kazalnik je pokazal predvsem dejansko stanje (ne) uspešnega izvajanja uzakonjene pravice do tolmača ter opozoril na probleme, s katerimi se vsakodnevno srečujejo gluhi študenti. Po drugi strani sem lahko s pomočjo intervjujev ugotovila tudi razlike med preučevanimi Univerzami v vsakodnevnem izvajanju študijskih procesov.

2.4 Raziskovalne metode in tehnike¹⁰

»Metodologija politološkega in sociološkega raziskovanja je logična disciplina z nalogo, da proučuje in razvija logične okvire znanstvenega spoznanja na tem področju, da proučuje in razvija raziskovalna sredstva in postopke, ki jih v svojem raziskovanju uporablja in s pomočjo katerih si prizadeva priti do novih spoznanj« (Toš 1988; Hafner Fink 1998).

Pomembno pri izboru metod in tehnik je, da ustrezajo analizi problema, hkrati pa morajo biti raznolike, saj je od tega odvisna kakovost raziskave.

¹⁰ Podrobneje o evalvacijskih metodah in tehnikah v poglavju 3.7.

Za pisanje diplomske naloge sem uporabila naslednje metode in tehnike:

1. **Metodo zbiranja virov**, ki se nanaša na pregled obstoječe bibliografije o predmetu, ki ga želim raziskovati (Bučar, Šabič in Brglez 2002, 22). Za izbrano temo sem se odločila na podlagi svojega enoletnega dela na Spletni televiziji za gluhe in naglušne, kjer sem prvič prišla v stik z gluho osebo. Večina obstoječe bibliografije govori o temi gluhoti in njenih posledicah za človeka. O izbrani tematiki pa je bilo objavljenih kar nekaj prispevkov na omenjeni televiziji.
2. **Analizo in interpretacijo primarnih virov**, ki se nanašata na analizo pravno-formalnih dokumentov na področju visokošolskega izobraževanja gluhih. Temeljni pravni vir celotne diplomske naloge je Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, saj iz njega izhaja pravica do tolmača oz. ukrep tolmačenja, ki je tudi predmet vrednotenja (ZUSZJ 2002). Analiza Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je za diplomsko delo pomembna predvsem zato, ker omenjeni zakon univerzam neposredno nalaga dolžnost za ureditev visokošolskega izobraževanja invalidov, med katere sodijo tudi gluhi (ZUOPP 2000). V lanskem letu je bil sprejet Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, ki je za diplomsko nalogo relevanten, saj določa časovne roke, v katerih morajo Univerze poskrbeti za primerne prilagoditve pri vključevanju invalidov v študijske procese (ZIMI 2010). Kot temeljni mednarodni in pravno zavezujoči dokument na področju invalidskega varstva je prav gotovo pomembna tudi Konvencija o pravicah invalidov, ki jo je Državni zbor RS ratificiral leta 2008 (Konvencija o pravicah invalidov 2008). Za diplomsko nalogo je relevantna tudi analiza 24. člena konvencije, ki v petih točkah obravnava in nalaga državam pogodbenicam dolžnosti, ki jih morajo zagotoviti invalidom v izobraževalnih procesih (Konvencija o pravicah invalidov 2008).

Z analizo primarnih virov sem prav tako analizirala statute in pravilnike Univerz v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem (UL 2005; UM 2010; UP 2003) ter tisti del Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011), ki ga je Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo v intervjuju označilo kot podlago za financiranje tolmačev s strani Univerz.

3. **Analizo in interpretacijo sekundarnih virov**, ki se nanašata na analizo in sintezo že obstoječih spoznanj o preučevanem problemu (Bučar, Šabič in Brglez 2000, 23-25). Z analizo sekundarnih virov sem predstavila teoretične pojme in pristope, ki se dotikajo izbrane teme.

4. **Primerjalno metodo**, s katero sem iskala podobnosti in razlike med posameznimi enotami analize (Bučar, Šabič in Brglez 2002, 29), kot so prilagoditve predavanj, ocenjevanja in preverjanja znanja za gluhe študente. Primerjalne metode so še posebej primerne v povezavi s študijami primerov. O študiji primerov govorimo, ko raziskovalec preverja splošna teoretična spoznanja in pridobiva nova znanja na področju, ki ga raziskuje. Pri tovrstni študiji raziskovalec raziskuje in preučuje posamezne konkretne primere (Bučar, Šabič in Brglez 2000, 30). Glede na to da je diplomska naloga usmerjena k vrednotenju normativnega in dejanskega stanja Univerz na področju visokošolskega izobraževanja gluhih, gre torej za študijo primera.
5. **Strukturiran družboslovni intervju** sem uporabila v empiričnem delu raziskave za pridobivanje podatkov o dejanski implementaciji ukrepa tolmačenja na slovenskih univerzah. Z intervjujem sem pridobila podatke o tem, kako izvajanje omenjene pravice na slovenskih fakultetah dejansko deluje, v kateri točki prihaja do problemov, kateri so razlogi za morebitno neizvajanje ter kako bi morebitne probleme rešili. Vprašalnike za intervjuje sem pripravila v dveh delih. Najprej sem opravila intervjuje s civilno-družbenimi igralci, nato pa še z državnimi igralci. Za takšno zaporedje sem se odločila predvsem zato, da sem lahko najprej ugotovila, kako ukrep tolmačenja deluje v praksi s strani uporabnikov in kje prihaja do problemov. Ko sem imela te podatke, sem na osnovi odgovorov civilno-družbenih igralcev pripravila vprašanja za državne igralce, kamor štejem slovenske Univerze in Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo. Na tem mestu naj omenim, da so v intervjuje privolili samo študentje Univerze v Ljubljani, mariborski študentje niso želeli odgovarjati, primorskih pa nisem mogla identificirati. Dejansko stanje izvajanja ukrepa tolmačenja na mariborski in primorski univerzi sem zato vrednotila samo na podlagi izkušenj tolmačev SZJ, ki pokrivajo štajersko in primorsko regijo.

Sodelujoči civilno-družbeni igralci so bili:

- **Matjaž Juhart**, sekretar Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS), je kot predstavnik interesov gluhih študentov sodeloval osebno.
- **Jasna Bauman**, predstavnica Zavoda Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik (ZTSZJ), je kot predstavnica interesov gluhih študentov in tolmačev sodelovala osebno.
- **Gluhi študentje Univerze v Ljubljani** so na moja vprašanja odgovorili preko elektronske pošte, predvsem zaradi lažjega sporazumevanja. Sodelujoči študentje so sledeči: **Srečo Dolanc** - Fakulteta za farmacijo, **Robert Lah** - Fakulteta za računalništvo in informatiko,

Mateja Kanalec – Naravoslovno-tehniška fakulteta, **Maja Kuzma** - Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, **Simona Drev** - Biotehniška fakulteta, **Suzana Jonovič** - Višja strokovna šola za poštni promet.

- **Tolmači slovenskega znakovnega jezika primorske in štajerske regije** so sodelovali preko elektronske pošte. Ti so: **Kaja Hotzl** - tolmačka štajerske regije, **Marija Koser** - tolmačka štajerske regije, **Vlasta Vrtačič** - tolmačka primorske regije in **Tatjana Frančeškin** - tolmačka primorske regije.

Sodelujoči državni igralci so bili:

- **Mag. Gregor Jagodič**, samostojni svetovalec za stike z javnostmi **Univerze v Ljubljani**, je sodeloval s posredovanjem informacij oziroma stališč Univerze v Ljubljani do preučevane problematike. Po enomesečnem čakanju odgovorov na vprašanja so mi namreč z Univerze sporočili, da oseba, ki pokriva področje invalidov nima časa ne za osebni intervju in ne za odgovarjanje po elektronski pošti. Dopis, ki sem ga torej prejela, ne predstavlja konkretnih odgovorov na zastavljena vprašanja, sem pa iz le-tega ugotovila stališča Univerze do izvajanja ukrepa tolmačenja.

- **Andrejka Golob**, predstavnica **Univerze v Mariboru**, je na prošnjo za intervju odgovorila po elektronski pošti.

- **Iris Skrt**, samostojna svetovalka v Sektorju za izobraževanje in kakovost **Univerze na Primorskem**, je na vprašanja odgovorila preko elektronske pošte.

- **Urška Pikec Vesel**, svetovalka direktorata za visoko šolstvo **Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo**, je sodelovala preko elektronske pošte.

2.5 Struktura diplomske naloge

V **uvodnem delu** diplomske naloge sem na kratko predstavila temo, s katero sem se ukvarjala skozi celotno nalogo ter namen evalvacijskega raziskovanja. Glede na to da v diplomski nalogi vrednotim prilagoditve v procesih visokošolskega izobraževanja za gluhe, sem za lažje razumevanje gluhotе kot kategorije invalidnosti v uvodnem delu opredelila gluhoto in znakovni jezik.

Uvodnemu delu sledijo trije večji sklopi. Drugo poglavje je namenjeno metodološkemu načrtu, tretje teoretičnemu okvirju in četrto empiričnemu delu diplomske naloge.

V **metodološkem delu** raziskave sem določila cilje raziskave, raziskovalni hipotezi ter kazalnike, s pomočjo katerih sem vrednotila normativno in dejansko izvajanje ukrepa tolmačenja. V zaključnem delu metodološkega poglavja sem opredelila metode in tehnike, ki sem jih v svojem raziskovalnem delu uporabila.

Teoretični del naloge je namenjen teoretičnim izhodiščem raziskovalnega dela, katerega namen je bil predstaviti predvsem celovito teorijo vrednotenja in jo aplicirati na konkreten primer diplomske naloge. Glede na to da je ukrep tolmačenja javna politika, sem v uvodnem delu teoretičnega okvirja opredelila pojem javne politike, njene zvrsti ter procese oblikovanja in izvajanja javnih politik. Nadaljevanje teoretičnega dela je namenjeno teoriji vrednotenja javnih politik, saj v svoji raziskavi vrednotim uspešnost izvajanja javne politike. V tem poglavju sem poleg opredelitve javnih politik opredelila pojem vrednotenja, predstavila različne definicije, zvrsti in metode vrednotenja javnih politik. Posebno mesto v omenjenem poglavju imajo vrednote v fazi vrednotenja javnih politik, saj je glavna vrednota, ki jo zasledujem v raziskavi, vzpostavitev enakih možnosti za vse ljudi, ne glede na njihove telesne pomanjkljivosti.

Teoretičnemu okvirju sledi **empirični del**, ki je razdeljen v pet podpoglavij. V prvem poglavju empiričnega dela sem vrednotila normativne podlage ukrepa tolmačenja, med katere sodijo Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP 2000), Konvencija o pravicah invalidov (Konvencija o pravicah invalidov 2008), Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ 2002) ter Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI 2010).

Drugo poglavje empiričnega dela je namenjeno vrednotenju univerzitetnih pravil. Konkretnije se osredotoča na prilagoditve pri spremljanju predavanj in ocenjevanju znanja za gluhe študente, ki jih vsebujejo slovenske Univerze v svojih pravilnikih in statutih ter jih primerja med seboj. Že v tem poglavju sem lahko prišla do zaključka glede izvajanja ukrepa tolmačenja na normativni ravni slovenskih univerz, saj so pravilniki in statuti pokazali, ali so univerze ukrep tolmačenja umestile v svoja pravila.

V tretjem poglavju empiričnega dela sem vrednotila dejansko izvajanje ukrepa tolmačenja na slovenskih univerzah na podlagi statističnih podatkov o številu študentov po posameznih univerzah ter na podlagi informacij o izkušnjah iz prakse, ki sem jih pridobila s strani gluhih študentov, tolmačev za SZJ, Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije in Zavoda združenja tolmačev Slovenije. V zadnjem delu tega podpoglavja se nahaja osrednja analiza in primerjava dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja na vseh treh slovenskih Univerzah. Na podlagi ugotovitev po opravljenih intervjujih s civilno-družbenimi igralci so v četrtem poglavju empiričnega dela prikazani pogledi Univerz na ukrep tolmačenja.

Zadnje poglavje empiričnega dela zajema obrazložitev Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov s strani Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter njihove poglede na (ne) izvajanje ukrepa tolmačenja na slovenskih Univerzah.

Empiričnemu delu diplomske naloge bo v luči ugotovitev sledil **zaključek**.

Zadnji del diplomske naloge je sestavljen iz pregleda uporabljene **literature**. Popolnoma na koncu se nahajajo **priloge**.

3 Teoretični okvir

V svoji diplomski nalogi sem vrednotila (ne) uspešnost izvajanja javne politike oziroma ukrepa, zato naj na tem mestu najprej opredelim pojem javne politike, klasifikacijo javnih politik ter zakaj in s katero znanstveno disciplino le-te preučujemo.

3.1 Opredelitev javne politike

Politika, kot osrednji predmet politološke znanosti, je zelo kompleksen in večpomenski fenomen (Kustec Lipicer 2009, 42). V živem angleškem besednjaku se za razločevanje treh pomenov besede politika uporabljajo tri različna poimenovanja, in sicer: policy, politics in polity, kar pa se v slovenskem jeziku v dosedanji zgodovini ni razvilo (Fink Hafner 2002, 12).

Zaznava posebnosti pomena »javna politika« se je v slovenskem jeziku začela v času oblikovanja demokratičnega političnega sistema. Prve demokratične volitve so prinesle doslednejše razlikovanje politike kot boja za oblast, politike kot vladanja in javne politike kot upravljanje določenih družbenih podsistemov in reševanje določenih družbenih problemov, ki pa niso vedno enako prepleteni s politiko kot bojem za oblast (Fink Hafner 2002, 12).

Politiko torej v grobem razumemo na tri načine (Kustec Lipicer 2009, 43):

1. Politika kot mehanizem boja za oblast (ang. izraz politics), ki vključuje preučevanje politoloških konceptov moči, konfliktov, interesov, vrednot, etike ter vseh fenomenov, ki so posledica izvajanja teh konceptov, npr. volilni procesi, ideologije. Vsi ti procesi in koncepti naj bi v demokratičnih ureditvah potekali v pravno določenih mejah.
2. Politika kot institucionalna struktura oblasti (ang. izraz polity). V tem primeru so ključne vsebine politike povezane s preučevanjem pristojnosti, načinov delovanja, nalog in medsebojnih odnosov med institucijami, ki imajo na nekem teritoriju oblast ali pa sodelujejo pri uveljavljanju oblasti.
3. Politika kot javno interesno podprto politično delovanje oblasti (ang. izraz policy). V tem smislu politiko razumemo kot nabor konkretnih dejavnosti ter vseh, s temi dejavnostmi povezanih, procesov in dejavnikov, ki jih v okviru svojih pristojnosti sprejemajo, izvajajo, oblikujejo ali vrednotijo institucije oblasti, s ciljem zmanjševanja problemov in zagotavljanja javnega interesa.

»Pojmi javne politike, politika kot politične ustanove ter politika kot boj za oblast se prepletajo, vendar imajo tudi svoj avtonomen smisel in pomen« (Fink Hafner 2002, 14).

Termin javna politika je ožji od pojma politika in se nanaša na javno delovanje oblasti (Dunn 1994, 33).

Najosnovnejša opredelitev javne politike je odgovor na vprašanja: Kaj vlada¹¹ dela? Zakaj to dela? Kakšno spremembo dosega? (Dye 1995, 2). »Javna politika je karkoli se vlada odloči, da bo naredila ali ne bo naredila« (Dye 1995,2). Vlada lahko na primer regulira konflikte znotraj družbe, distribuira ugodnosti, pobira davke in organizira upravo.

Javna politika se nanaša na različna področja, kot so: zdravstvo, obramba, zunanje zadeve, davki, policija, gospodarstvo, sociala, okolje, družina itd. (Dye 1995; Fink Hafner 2002).

3.2 Zvrsti javnih politik

Javne politike se med seboj razlikujejo in delijo po različnih lastnostih. V skladu s tem se v grobem delijo glede na imenske kategorije javnih politik, glede na njihove učinke oziroma posledice in glede na njihovo kakovost (Fink Hafner 2002, 14).

Med najpogostejšimi razločevalnimi lastnostmi javnih politik so imenske kategorije. Na podlagi teh se javne politike razlikujejo glede na (Fink Hafner 2002):

- področje, na katerega posegajo (finančna, energetska, gospodarska ...),
- ciljne skupine, na obnašanje katerih želi država vplivati (družinska, invalidska ...),
- institucionalni okvir (občinska, nacionalna, evropska ...).

Nadalje javne politike razlikujemo glede na njihove učinke in posledice, in sicer:

- urejevalne (regulativne), s katerimi država določa pravila vedenja in nadzora,
- razdelitvene (distributivne), s katerimi država razdeljuje nove vire,
- prerazdelitvene (redistributivne), s katerimi država spreminja razdelitve obstoječih virov,
- ustanovne (konstitucijske), s katerimi država vzpostavlja nove ustanove ali reorganizira stare.

¹¹ Pojem vlada se razume širše kot sinonim za politično odločevalske ustanove in ne zgolj kot izvršilna oblast.

Nazadnje pa javne politike delimo glede na kakovost, pri čemer ločimo:

- materialne¹²,
- nematerialne¹³.

V skladu s predstavljeno klasifikacijo javnih politik bi ukrep tolmačenja, ki daje gluhi osebi možnost enakopravnega vključevanja v življenjsko in delovno okolje, opredelila kot javni ukrep, ki posega na področje invalidskega varstva. Gre torej za zelo občutljivo ciljno skupino, na katero želi država vplivati, saj gluhi spadajo med invalide. Omenjeni ukrep je, glede na institucionalni okvir, nacionalna politika, saj zagotavlja enakopravno vključevanje v življenjsko in delovno okolje gluhih na celotnem ozemlju RS. Glede na posledice in učinke lahko ukrep tolmačenja po eni strani klasificiram kot urejevalno javno politiko, saj država z njo ureja pravila vedenja, po drugi strani pa gre za razdelitveno javno politiko, ker plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik zagotavljajo državni organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil in izvajalci javne službe v letnih finančnih načrtih. Glede na kakovost javnih politik ukrep tolmačenja spada med materialne javne politike, saj plačilo tolmača za znakovni jezik zagotavlja država.

3.3 Proces oblikovanja in izvajanja javnih politik

Znanost, ki se ukvarja z raziskovanjem javnih politik se imenuje policy analiza¹⁴. Gre za razmeroma mlado znanost, ki se je razvila v drugi polovici 20. stoletja (Fink Hafner 2002, 8-11). Policy analiza je znanost, ki ustvarja znanje »za« in »v« javnopolitičnih procesih, v katerih analitiki raziskujejo vzroke, posledice in izvajanje javnih politik in programov (Dunn 1994, 1).

Policy analiza torej pomaga razumeti procese oblikovanja in izvajanja vladnih politik ter pomaga pri izboljšavah v procesih oblikovanja, izvajanja in vrednotenja javnih politik (Fink Hafner 2002, 9).

¹² Materialne politike zajemajo različne oblike in načine finančnih prenosov, kot so na primer: davki ali pa socialna pomoč (Fink Hafner 2002).

¹³ Nematerialne politike pomenijo predvsem ponujanje določenih storitev in pravil obnašanja ljudi v določeni teritorialno-politični enoti. Sem sodijo na primer: humane in socialne storitve (Fink Hafner 2002).

¹⁴ Policy analizo ali analizo politik je utemeljil Lasswell leta 1951, kot skrb za znanje o odločevalskih procesih v javni ureditvi in v njih (Fink Hafner 2002).

Procesi izvajanja in oblikovanja javnih politik zajemajo administrativne, organizacijske in politične dejavnosti, s katerimi se oblikujejo in izvajajo javne politike. Družboslovci so za lažje razumevanje teh procesov razvili več idealnih modelov, ki na enostaven način orisujejo določene značilnosti oblikovanja in izvajanja javnih politik (Fink Hafner 2002, 17).

Za razumevanje znanosti »o« policy procesu in znanosti »v« policy procesu je zelo pomemben procesualni model, ki temelji na razumevanju procesa oblikovanja in izvajanja javnih politik kot zaporedju časovno in vsebinsko ločenih faz, in sicer (Fink Hafner 2002):

1. identifikacija javnopolitičnih problemov in oblikovanje političnega dnevnega reda,
2. oblikovanje javnopolitičnih alternativnih rešitev družbenega problema,
3. zakonitev izbrane javnopolitične rešitve - sprejem zakona,
4. izvajanje javne politike,
5. **vrednotenje (evalvacija)** učinkov javne politike.

Vrednotenje (evalvacija) javnih politik je torej zadnja faza omenjenega procesa in pomeni predvsem ocenjevanje učinkovitosti in uspešnosti le-teh. Kot pove že naslov, gre pri diplomskem delu za evalvacijsko raziskavo, katere namen je ovrednotiti uspešnost izvajanja preučevane javne politike. Glede na to bom v naslednjem poglavju opredelila teorijo evalvacije oziroma vrednotenja, ki je tudi glavna teoretična podlaga za nastajanje diplomskega dela.

3.4 Opredelitev pojma evalvacija

Termin evalvacija je zelo širok. V splošni literaturi lahko zasledimo različne sopomenke, kot so ocenjevanje, pregledovanje, kritiziranje ipd. Pojem evalvacija ni zgolj družboslovni fenomen, ampak se pojavlja tudi v številnih tehnoloških, matematičnih in biomedicinskih znanstvenih disciplinah. Izhodiščno se uporablja za podajanje strokovno podprte ocene o nekom ali nečem (Kustec Lipicer 2009, 18-19).

V družboslovju termin evalvacija razumemo na poseben način, saj ocenjuje oz. vrednoti delovanje človeka in z njim povezane aktivnosti. V teh primerih evalvacije imajo, poleg metodološko zbranih objektivnih podatkov, veliko vlogo tudi vrednote družbe in njenega

delovanja, kar zagotavlja podajanje ocen, osnovanih na spoštovanju temeljnih družbenih vrednot (Kustec Lipicer 2009, 18-19).

Vrednote so tako temeljni element vsake družbeno podprte evalvacije, brez upoštevanja katerih ne moremo razsojati o vplivu evalviranega predmeta na družbo (Lasswell v Kustec Lipicer 2009, 19). Prav zaradi moči vrednot v družboslovnem raziskovanju, se v jezikovnem pogledu namesto termina evalvacija uporablja slovenski izraz vrednotenje¹⁵ (Kustec Lipicer 2009, 19).

Čeprav ima termin vrednotenje mnogo sorodnih pomenov, se vsi pomeni v primerih vrednotenja javnih politik nanašajo na uporabo lestvic vrednosti, s katero merimo oziroma ocenjujemo rezultate neke javne politike ali javnopolitičnega programa (Dunn 1994, 404).

Vrednotenje javnih politik kot analitični postopek je relativno mlad fenomen, ki se je začel razvijati v zadnjem stoletju (Kustec Lipicer 2009, 31).

Najprej se je ta zvrst raziskovanja uporabljala na področju zdravstva in izobraževanja v tridesetih letih dvajsetega stoletja, med drugo svetovno vojno se je razširila še na področja obrambe in varnosti. Kasneje, v šestdesetih in sedemdesetih, pa se je razširila na vsa področja družbenega delovanja. V analizi oblikovanja in izvajanja javnih politik se njen pomen stalno povečuje (Kustec Lipicer 2002, 143).

3.5 Definicije in namen vrednotenja

V svojem naravnem in osnovnem pomenu je evalvacija proces določanja prednosti, vrednosti in veljavnosti stvari (Scriven v Vedung 1997, 2). V bolj specifičnem pomenu se evalvacija nanaša na pridobivanje podatkov o vrednosti ali veljavnosti rezultatov neke javne politike (Dunn 1994, 404). »Vrednotenje javnih politik je iskanje odgovora na vprašanje: »Kakšno razliko je naredilo izvajanje neke javne politike?« (Dunn 1994, 403).

Vrednotenje javnih politik je torej sistematično podajanje vrednosti operacij in rezultatov neke javne politike ali programa, ki jih primerjamo z eksplicitnimi in implicitnimi standardi, ki so postavljeni, da pomagajo pri izboljšavi programa ali politike (Weiss 1998, 4).

¹⁵ Vrednotenje je poslovenjen izraz za evalvacijo, zato bom v nadaljevanju uporabljala izraz vrednotenje.

Vrednotenje ima v analizi javnih politik več pomembnih nalog. Najpomembnejša funkcija vrednotenja je pridobivanje veljavnih in zanesljivih podatkov o javnopolitičnem delovanju, ki obsega potrebe, vrednote in možnosti, uresničene skozi javno delovanje.

Druga pomembna funkcija vrednotenja je prispevek k pojasnilom in kritikam vrednot, ki so osnova za izbor ciljev vrednotenja javnih politik (Dunn 1994, 405).

Thomas R. Dye (1995, 321) pravi, da je evalvacijska raziskava objektivno, sistematično in empirično ocenjevanje delujočih politik in javnopolitičnih programov na podlagi ciljev, ki jih javne politike želijo doseči.

Po pregledu nekaj definicij vrednotenja lahko zaključim, da je glavni namen evalvacijske raziskave podati neko objektivno oceno delovanja in učinkov javne politike ali programa, ki ga preučujemo. Glede na različne opredelitve in vloge, ki jih ima vrednotenje v procesih izvajanja in oblikovanja javnih politik, v diplomski nalogi vrednotenje razumem kot del, ki se nanaša na uspešnost in rezultate sprejete javne politike na področju visokošolskega izobraževanja gluhih študentov.

3.6 Tipologija vrednotenja javnih politik

Avtorji evalvacijskih študij so razvili različne pristope, poglede in kriterije za razvrščanje vrednotenja javnih politik.

Preglednica 3. 1 - Pregled najpogostejših zvrsti vrednotenja

Časovna zvrst: kdaj vrednotiti
Predhodno ali ex ante vrednotenje - se uporablja za pridobitev informacij o posledicah neke javne politike ali programa, ki še ni sprejet, z namenom napovedovanja možnih posledic te politike ali programa v prihodnosti.
Vmesno ali mid term vrednotenje - je vrednotenje neke javne politike, ko se ta še izvaja, z namenom pridobiti sprotne informacije o smiselnosti in uspehu že sprejetega, a ne končnega posega oblasti. Vmesno vrednotenje lahko da raziskovalcu informacijo o tem kakšen je javnopolitični problem in koliko nanj vplivajo potekajoče javnopolitične dejavnosti.
Naknadno ali ex-post vrednotenje - se osredotoča na vrednotenje učinkov, rezultatov, sprememb in posledic ob koncu izvajanja javnopolitične dejavnosti in podaja dokončno informacijo o uspehu ali neuspehu javne politike.
Proaktivno vrednotenje - je kombinacija vseh treh časovnih modelov vrednotenja, ki je zato najbolj sistematično in časovno kompleksno ter pomeni celovit pristop k vrednotenju javnopolitičnih vsebin skozi čas.

Vsebinska zvrst: kaj vrednotiti
Programsko in procesno vrednotenje - Pri programskem vrednotenju gre za zbiranje, analiziranje in uporabo vseh informacij za odgovore na osnovna vprašanja o javni politiki, ki jo preučujemo. O procesnem vrednotenju govorimo, ko se osredotočamo na vsebino javne politike v fazi njenega izvajanja. Pri procesnem vrednotenju gre torej za spremljanje programskega delovanja v času, ko se ta še izvaja. Glavni namen procesnega vrednotenja je poiskati odgovore o tem, kako dobro program deluje oziroma ali se program za uporabnike izvaja tako kot je bilo načrtovano.
Učinkovito vrednotenje - se najpogosteje uporablja v fazi pred sprejetjem dokončnih alternativnih rešitev, ko se vrednoti možne posledice teh rešitev.

<p>Celostno ali sistematično vrednotenje zajema več evalvacijskih modelov, saj izhaja iz prepričanja, da mora evalvator za dobro evalvacijsko študijo zajeti vse faze javnopolitičnega procesa. Tako se pri celostnem vrednotenju vrednoti začetne faze opredeljevanja problema in iskanja rešitev ter učinkov izvedene javne politike.</p>
<p>Realistično vrednotenje - je vrednotenje, utemeljeno na dejstvih, katerega namen je, po sistematičnem pregledu preteklih informacij o neki javni politiki, oblikovanje prihodnjih javnih politik.</p>
<p>Ciljno vrednotenje - je eden od izhodiščnih modelov in zajema več podskupin. Najpogostejša podskupina ciljnega vrednotenja je model osredotočenosti na cilje in opisuje dve osnovni vprašanji: ali rezultati nekega programa ustrezajo ciljem javnopolitičnega delovanja in ali so rezultati nekega programa plod javnopolitičnega delovanja.</p>
<p>Vrednotenje brez ciljev pomeni, da se evalvator osredotoča na razkrivanje katerihkoli možnih vplivov, ki jih neko javnopolitično delovanje povzroča, brez predhodnega poznavanja katerihkoli informacij o namenih javnopolitičnega delovanja, ki ga preučuje.</p>

<p>Izvajalska zvrst: kdo vrednoti</p>
<p>Notranje in zunanje vrednotenje - izvedejo strokovnjaki, ki so zaposleni v instituciji, ki izvaja vrednotenje vsebin javnih politik. Pri notranjem vrednotenju organizacija sama ovrednoti lastno delo in dosežke. Pri zunanjem vrednotenju le-to izvajajo evalvatorji, ki niso zaposleni v organizaciji, ki je naročila raziskavo.</p>
<p>Formalno in neformalno vrednotenje - Formalno vrednotenje se uporablja predvsem za svetovalne namene, ko evalvator sprejema odločitev na podlagi slabih in dobrih izkušenj uporabnikov neke javne politike, ki jo vrednoti. Formalno vrednotenje temelji na sistematični in strogi evalvacijski metodologiji.</p>
<p>Formativno in sumativno vrednotenje - Pri formativnem vrednotenju se evalvator pri raziskovanju osredotoča na izboljševanje obstoječega stanja javne politike. Sumativno vrednotenje pa pomeni presojanje ali je vrednotena javna politika po zaključku delovanja dosegla zastavljene cilje.</p>

Metodološka zvrst: kako vrednotiti

Kvantitativni pristop k vrednotenju preučuje vzorčne povezave med vnaprej opredeljenimi in merljivimi spremenljivkam. S tem namenom evalvator določi kriterije in standarde za vrednotenje rezultatov.

Kvalitativni pristop k vrednotenju pomeni, da evalvator pridobiva dinamična in nezaključena mnenja in izkušnje vpletenih igralcev o vrednotenih vsebinah.

Vir. Kustec Lipicer (2009, 82-112).

V kontekstu prikazane klasifikacije zvrsti vrednotenja bi glede na vsebinski vidik svojo evalvacijsko raziskavo opredelila kot procesno vrednotenje, saj je glavni cilj raziskave poiskati odgovore o tem, kako uspešno se ukrep tolmačenja izvaja na slovenskih univerzah. V okviru procesnega vrednotenja me je zanimalo predvsem ali ciljne skupine (gluhi študentje) prejemajo ustrezno vrsto in kakovost vrednotenih vsebin oziroma ali imajo gluhi študentje v času predavanj normativno in dejansko na voljo tolmača za SZJ, kakor predvideva Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (Ur.l. RS, 96/2002).

Glede na časovno zvrst bi svojo evalvacijsko raziskavo opredelila kot vmesno ali mid-term vrednotenje, saj sem javno politiko vrednotila v času, ko se ta še izvaja. Z informacijami tega modela vrednotenja namreč lahko opozorimo na pomanjkljivosti izvedenega posega. V evalvacijski raziskavi sem uporabila kvalitativne metode in tehnike raziskovanja, zato bi jo glede na metodološko zvrst vrednotenja umestila med kvalitativne evalvacijske pristope. Glede na izvajalsko zvrst vrednotenja bi evalvacijsko raziskavo opredelila kot formativno vrednotenje, saj je bil moj namen in poslanstvo pridobljene informacije ponuditi osebju, ki je oblikovalo javno politiko. S temi informacijami bi lahko vpleteni državni igralci odpravili pomanjkljivosti javne politike in s tem izboljšali obstoječe vsebine.

3.7 Metodologija vrednotenja

Uporaba pravih metod in tehnik pri evalvacijskem raziskovanju vpliva na objektivnost in relevantnost celotne raziskave. Izbor najprimernejših metod in tehnik je tako odvisen od cilja oziroma namena raziskave (Hogwood in Gunn 1984, 228).

Pred izvedbo raziskave je potrebno izdelati evalvacijski načrt, v katerem izvajalec raziskave opredeli cilje raziskave, kriterije in standarde, evalvacijska vprašanja ter procese merjenja, zbiranja in interpretacije podatkov.

Določitev kriterijev oziroma kazalnikov je ena izmed temeljnih sestavin evalvacijskega raziskovanja, saj določa vrednost, ki jo raziskovalec zasleduje pri podajanju ocene o preučevanem problemu. Najpogostejši kriteriji evalvacijskega raziskovanja so: uspešnost, produktivnost in učinkovitost (Kustec Lipicer 2009, 116-131; Weiss 1998, 72-86).

Za evalvacijske raziskave se uporablja tako kvantitativne kot tudi kvalitativne metode družboslovnega raziskovanja (Weiss 1998, 15). Kvantitativne metode so usmerjene k zbiranju in analizi številčnih podatkov s ciljem pojasnjevanja vrednotene vsebine. Kvalitativne metode pa so usmerjene k podajanju mnenj in razumevanju vrednotene vsebine (Kustec Lipicer 2009, 135).

Različni avtorji evalvacijske metode in tehnike klasificirajo glede na različne kriterije. Pomembno pri evalvacijskem raziskovanju je, da se evalvacijska metodologija prilagodi vsebini konkretnega primera (Kustec Lipicer 2009, 134).

Najpogostejše metode in tehnike, ki se uporabljajo pri evalvacijskemu raziskovanju, so: **opazovanje, opazovanje z udeležbo, primarna in sekundarna analiza vsebin, študije stroškov in koristi ter stroškov in uspeha, družboslovni intervju, sodbe strokovnjakov, tehnika fokusnih skupin, anketni vprašalnik, testiranje, časovne študije, različne vrste družboslovnih eksperimentov, modeliranje ter študije prej in potem.**

Vir: Weiss (1998, 256-261); Kustec Lipicer (2009, 136-146); Hogwood in Gunn (1984, 228-232).

Metode in tehnike, ki sem jih uporabila pri raziskavi, sem že podrobneje opisala in opredelila v metodološkem poglavju. Zato naj na tem mestu preko razpredelnice samo omenim oziroma

opozorim, katere so pozitivne in negativne lastnosti izbranih metod in tehnik pri evalvacijskih raziskavah.

Preglednica 3. 2 - Pozitivne in negativne lastnosti izbranih metod in tehnik pri evalvacijskem raziskovanju

METODA	Pozitivne lastnosti	Negativne lastnosti
PRIMARNA IN SEKUNDARNA ANALIZA VSEBIN	<ul style="list-style-type: none"> - primarni in sekundarni viri raziskovalcu pomagajo preverjati verodostojnost odgovorov, zbranih z intervjuji vpletenih igralcev - viri so bili napisani istočasno kot dogodki, ki jih urejajo 	<ul style="list-style-type: none"> - slaba stran virov je, da so bili napisani z drugačnimi nameni - včasih viri niso popolni
PRIMERJALNA METODA V POVEZAVI S ŠTUDIJO PRIMERA	<ul style="list-style-type: none"> - razvijanje in preverjanje teorij, ugotavljanje trendov, prepoznavanje zunanjih in notranjih dejavnikov, ki jih s študijem posameznega primera ne bi mogli odkriti ter možnost, da nam primerjanje omogoča boljše razumevanje delovanja institucij 	<ul style="list-style-type: none"> - na podlagi spoznanj o posameznem primeru raziskovalec ne more vedno posploševati dognanj
DRUŽBOSLOVNI INTERVJU	<ul style="list-style-type: none"> - je odličen korak k spoznavanju zapletenih vsebin - med intervjujem se lahko odprejo novi vidiki in vsebine, ki jim spraševalec sledi 	<ul style="list-style-type: none"> - subjektivnost izprašanega, zaradi česar izprašani podajajo odgovore, ki so družbeno sprejemljivi in ne izražajo svojega mišljenja

Vir: Bučar, Šabič in Brglez (2000, 23-31); Fischer (1995, 80-81); Kustec Lipicer (2009, 135-139); Weiss (1988, 260-261).

3.8 Vrednote v javnih politikah in njihova vloga v fazi vrednotenja

Vrednote so prepričanja, standardi in moralne norme, ki vplivajo na procese oblikovanja javnih politik na vse ravneh¹⁶, tako da vodijo in omejujejo dejanja ter vedenja javnopolitičnih igralcev v procesih oblikovanja in izvajanja javnih politik, pri tem pa vplivajo na njihovo dojetje zelenih rešitev in sprejemljivih sredstev za doseganje teh rešitev (Hogwood in Gunn 1984, 112).

V javnih politikah se vrednote pojavljajo v vseh fazah procesa oblikovanja in izvajanja in so tisti faktor, ki te procese omogoča in zapleta. Vrednote pripomorejo k orientaciji javnopolitičnih igralcev in interpretaciji javnih politik, velikokrat pa so nejasne in razpršene (Kotar 2002, 125).

Že v uvodnem poglavju o opredelitvi pojma evalvacije sem pojasnila, da so vrednote temeljni element vsake evalvacijske študije, brez katerega ne moremo presojeti vpliva evalviranega predmeta na družbo. V začetkih ukvarjanja z vrednotenjem kot znanstveno disciplino so različni avtorji izpostavili dve temeljni lastnosti vrednotenja (Wright, Nachmias, Weiss v Kustec Lipicer 2009, 57):

1. Objektivnost, ki se nanaša na metodološke postopke pridobivanja podatkov o tehničnem izvajanju vrednotene vsebine.
2. Subjektivnost, ki se odraža predvsem v težnji po podajanju razlogov za uspeh ali neuspeh vrednotene vsebine in njenem ocenjevanju. Izvedba subjektivnega dela vrednotenja je zgrajena na vlogi vrednot in zajema tehtanje vrednotene vsebine in vrednotenje zaslug.

William N. Dunn (1994, 404) je na podlagi prisotnosti vrednot v procesih evalvacije izpostavil štiri prevladujoče lastnosti evalvacije, katere jo ločujejo od drugih analitičnih metod:

1. osredotočenost na vrednote,
2. soodvisnost dejstev in vrednot,
3. osredotočenost na sedanost in preteklost,
4. dvojnost vrednot - vrednote so lahko cilji javne politike ali pa sredstvo za doseganje teh.

¹⁶ Individualna, družbena, skupinska, organizacijska raven.

»Vrednote nesporno so in morajo biti eden od odločilnih elementov evalvacijskih procesov. Brez prisotnosti vrednot in sledenja vrednotam tudi javnih politik ne moremo ustrezno ovrednotiti.« (Kustec Lipicer 2009, 58)

Vrednota, ki jo bom zasledovala v svoji evalvacijski raziskavi je prav gotovo enakopravno vključevanje v sistem visokošolskega izobraževanja na podlagi enakih možnosti za vse ljudi, ne glede na njihove telesne okvare. Glede na dvojnost vrednot, katero je izpostavil W. Dunn je enakopravno vključevanje v sistem visokošolskega izobraževanja cilj javne politike, ki jo preučujem oz. cilj ukrepa tolmačenja, ki ga opredeljuje ZUSZJ (ZUSZJ 2002).

4 Empirični del

4.1 Vrednotenje normativnih podlag ukrepa tolmačenja

V skladu z Ustavo je Slovenija pravna in socialna država, zakoni in drugi predpisi pa morajo biti v skladu z ustavo, s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in mednarodnimi pogodbami. Ratificirane mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno (Ustava Republike Slovenije 1991).

Na področju izobraževanja invalidov Ustava RS določa, da imajo otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi. Izobraževanje in usposabljanje se financira iz javnih sredstev (Ustava Republike Slovenije 1991).

Ustavna določba je pomembna predvsem zato, ker državi nalaga dolžnost, da zagotovi čim večjo vključitev otrok s posebnimi potrebami¹⁷ v redno šolstvo in s tem v družbo ostalih sovrstnikov ter da otoku s posebno potrebo ob koncu izobraževanja koncentrirano zagotovi še zadnja znanja za dejavno vključitev v poklicno in odraslo življenje.

Zakonodaja, ki se nanaša na področje invalidov je razdrobljena v številnih zakonih. Pravice gluhih, ki se nanašajo na izobraževanje, najdemo v mednarodnih dokumentih in v slovenski zakonodaji. Najpomembnejši mednarodni dokument je Konvencija OZN o pravicah invalidov, ki ga je Slovenija ratificirala leta 2008 (Konvencija o pravicah invalidov 2008). Pravice iz naslova visokošolskega izobraževanja gluhih v slovenski zakonodaji urejata dva zakona, in sicer: Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP 2000) in Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ 2002). V lanskem letu je bil sprejet Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, ki obravnava vse kategorije invalidov in je za gluhe študente pomemben predvsem z vidika prilagoditve študijskih procesov (ZIMI 2010). Ker je zakon v veljavi nekaj več kot pol leta, njegove implementacije še ne moremo vrednotiti. V svoji diplomski nalogi zato obravnavam samo tiste člene zakona, ki bodo v prihodnosti reševali problematiko gluhih na področju visokošolskega izobraževanja.

¹⁷ Med otroke s posebnimi potrebami spadajo tudi gluhi otroci.

4.1.1 Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP)

Slovenski predpisi s področja izobraževanja invalidov ne uporabljajo izraza invalid, temveč govorijo o otrocih s posebnimi potrebami. Mednje sodijo: otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, **gluhi** in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja (ZUOPP 2000).

Zakon ureja področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega izobraževanja, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja.

V 3. členu zakon določa, da se študentom s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v študijske programe, v skladu s statutom visokošolskega zavoda, zagotavlja potrebna dodatna oprema (ZUOPP 2000).

ZUOPP študente s posebnimi potrebami, kamor sodijo tudi gluhi, omenja le v zgoraj navedenem členu ter zagotavljanje dodatne opreme nalaga statutom posameznih univerz.

4.1.2 Konvencija OZN o pravicah invalidov

Konvencija o pravicah invalidov in Izbirni protokol h Konvenciji sta temeljna dokumenta za invalide ter podlaga za pripravo zakonov, predpisov in drugih pravnih aktov, ki bodo pripomogli invalidom polnovredno uživati osnovne človekove pravice in svoboščine.

13. decembra leta 2006 je Generalna skupščina OZN sprejela Konvencijo o pravicah invalidov, ki jo je 2. aprila 2008 ratificiral¹⁸ tudi Državni zbor RS. Konvencija je pravno zavezujoč dokument Združenih narodov s področja invalidskega varstva za uveljavljanje načela enakih možnosti in enake obravnave ter preprečevanja diskriminacije, ki jo doživljajo invalidi na različnih področjih življenja (Konvencija o pravicah invalidov 2008).

¹⁸ Slovenija je bila med prvimi državami, ki so ratificirale Konvencijo o pravicah invalidov.

Namen konvencije je spodbujati, varovati in invalidom zagotavljati polno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spodbujati spoštovanje njihovega prirojenega dostojanstva. Konvencija določa pravice in svoboščine vseh kategorij invalidov na vseh področjih življenja ter odpira novo dimenzijo s ponujenimi orodji in modeli sodobnega invalidskega varstva (Konvencija o pravicah invalidov 2008).

Glede na to da moja raziskava obravnava gluhe na področju visokošolskega izobraževanja, bom v nadaljevanju izpostavila 24. člen konvencije, ki v petih točkah obravnava pravice invalidov do izobraževanja.

24. člen Konvencije o pravicah invalidov (Konvencija o pravicah invalidov 2008):

1. Države pogodbenice invalidom priznavajo pravico do izobraževanja. Za uresničevanje te pravice, brez diskriminacije in na podlagi enakih možnosti, države pogodbenice zagotavljajo vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje, usmerjeno v :

- a) polni razvoj človekovih zmožnosti, občutka dostojanstva in lastne vrednosti ter krepitev spoštovanja človekovih pravic, temeljnih svoboščin in človeške raznolikosti,
- b) največji mogoči razvoj osebnosti, nadarjenosti in ustvarjalnosti ter duševnih in telesnih sposobnosti invalidov,
- c) omogočanje učinkovitega sodelovanja invalidov v svobodni družbi.

2. Pri uresničevanju te pravice države pogodbenice zagotavljajo:

- a) da invalidi zaradi invalidnosti niso izključeni iz splošnega izobraževalnega sistema in da invalidni otroci niso izključeni iz brezplačnega in obveznega osnovnošolskega ter srednješolskega izobraževanja,
- b) da imajo invalidi tako kot drugi dostop do vključujočega, kakovostnega, brezplačnega in obveznega osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja v skupnostih, v katerih živijo,
- c) **primerne prilagoditve glede na posameznikove potrebe,**
- d) invalidom v splošnem izobraževalnem sistemu potrebno pomoč in jim omogočajo učinkovito izobraževanje,

e) **učinkovito, posamezniku prilagojeno pomoč v okolju, ki invalidom zagotavlja največji mogoči akademski in socialni razvoj, da se doseže popolna vključenost.**

3. Države pogodbenice invalidom omogočajo pridobivanje življenjskega in socialnega znanja in veščin, ki jim olajša polno in enakopravno sodelovanje v izobraževanju in skupnosti. Zato države pogodbenice sprejmejo ustrezne ukrepe, ki vključujejo:

a) omogočanje učenja brajice, alternativnih pisav, povečevalnih in alternativnih načinov in oblik zapisa sporočila, veščin za mobilnost in orientacijo ter omogočanje pomoči in mentorstva njim enakih,

b) **omogočanje učenja znakovnega jezika in spodbujanje jezikovne identitete skupnosti gluhih,**

c) zagotavljanje poteka **izobraževanja** slepih, **gluhih** in gluho-slepih, zlasti otrok, v **jeziku in na način ter v obliki komunikacije, ki so najprimernejši za posameznika in v takšnem okolju, ki najbolj spodbuja akademski in socialni razvoj.**

4. Države pogodbenice sprejmejo ustrezne ukrepe za zaposlovanje učiteljev, tudi invalidov, ki so usposobljeni za **znakovni jezik** in brajico, ter usposabljanje strokovnjakov in osebja na vseh ravneh izobraževanja, da bi prispevale k zagotavljanju uresničevanja te pravice. Takšno usposabljanje vključuje ozaveščanje o invalidnosti in uporabo ustreznih povečevalnih in alternativnih načinov, sredstev in oblik zapisa sporočila, izobraževalnih tehnik in gradivo za pomoč invalidom.

5. Države pogodbenice zagotavljajo, da imajo invalidi, tako kot drugi in brez diskriminacije, dostop do **visokošolskega izobraževanja**, poklicnega izobraževanja, izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja. V ta namen države pogodbenice invalidom **zagotovijo primerne prilagoditve.**

4.1.3 Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ)

Znakovni jezik je za gluhe osebe najpomembnejše sredstvo sporazumevanja, ki ga uporabljajo za sporočanje najrazličnejših namenov in vsebin (Bauman 2009, 20).

Vpliv na znakovne jezike po vsem svetu beležimo v 18. stoletju, ko se je ustanovila prava šola za gluhe in je izobraževanje gluhih začelo napredovati. Zaradi vpliva iz tujine je korake v tej smeri naredila tudi Slovenija (Jakopič 1998, 17).

Literature o slovenskem znakovnem jeziku in njegovi zgodovini je zelo malo, poudariti pa je potrebno, da slovenski znakovni jezik ni enak drugim znakovnim jezikom, saj vsak jezik odraža kulturo skupnosti, države. Velika prelomnica v odnosu do znakovnega jezika v Sloveniji je bil mednarodni posvet o problematiki komunikacije in organiziranju gluhih in naglušnih leta 1986 v Ljubljani. Gluhi so zahtevali totalno komunikacijo¹⁹ kot metodo poučevanja gluhih otrok, ki so izbrali znakovni jezik kot svoj jezik sporazumevanja. Velik poudarek je bil pri sprejemanju filozofije totalne komunikacije kot strokovno znanstvenega dosežka na področju rehabilitacije gluhih. S tem se je poudarjal socialni in pedagoški vidik uporabe znakovnega jezika. Poleg govorne in slušne rehabilitacije, kjer se najbolj izkoristijo ostanki sluha, se znakovni jezik postavlja v enakopraven položaj z besednim jezikom večine (Bauman 2009, 38-40).

Na podlagi pobude Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS) in Zavoda združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik, je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve leta 1996 imenovala komisijo za pripravo projekta Pravica gluhih do tolmača, katerega rezultat je Zakon o uporabi SZJ, ki je bil sprejet leta 2002. S tem zakonom je znakovni jezik gluhih dobil drugačno vlogo (Bauman 2009, 41).

ZUSZJ slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju znakovni jezik) opredeli kot jezik sporazumevanja gluhih oseb oziroma kot naravno sredstvo za sporazumevanje gluhih oseb.

Gluha oseba je po zakonu tista oseba, ki je povsem brez sluha oziroma oseba, ki zaradi otežkočenega sporazumevanja uporablja znakovni jezik kot svoj naravni jezik (ZUSZJ 2002).

¹⁹ Totalna komunikacija pomeni dvojezično komuniciranje - s pomočjo kretenj in oralnega govora.

Tolmač za znakovni jezik je oseba, ki gluhih osebam tolmači slovenski govorni jezik v znakovni jezik in obratno (ZUSZJ 2002).

V splošnih določbah zakon določa pravico gluhih oseb do uporabe slovenskega znakovnega jezika in pravico do informiranja v njemu prilagojenih tehnikah. Poleg tega zakon določa tudi obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakovrednem vključevanju gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi kot jih imajo osebe brez okvare sluha (ZUSZJ 2002).

Gluha oseba ima torej zakonsko pravico uporabljati znakovni jezik v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javne službe in v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi ji gluhoti pomenila oviro pri zasledovanju njenih potreb. Ta pravica se uresničuje z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik oziroma z ukrepom tolmačenja (ZUSZJ 2002).

Državni organi, organi lokalne samouprave ter izvajalci javnih služb so gluhi osebi dolžni zagotoviti pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh primerih, ko sporazumevanje v prilagojenih tehnikah gluhi osebi ne omogoča enakopravnega sodelovanja v postopkih. Pri izvajanju storitev javne službe se lahko, na podlagi izdelanega individualiziranega načrta, gluhi osebi omogoči sporazumevanje na način, ki je njej sprejemljiv. Plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik zagotovijo državni organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javnih služb v letnih finančnih načrtih (ZUSZJ 2002).

Pravico do tolmača za znakovni jezik v vseh drugih življenjskih situacijah gluha oseba uveljavlja po lastni presoji, in sicer v obsegu 30 ur letno v obliki vavčerjev, ki jih izda Center za socialno delo. Gluha oseba, ki ima status dijaka ali študenta, lahko zaradi dodatnih potreb, povezanih z izobraževanjem, uveljavlja to pravico tudi obsežneje, vendar skupaj največ 100 ur letno. Pravico uporabe znakovnega jezika gluha oseba uveljavlja neposredno pri Združenju tolmačev za znakovni jezik, delo tolmača pa plača z vavčerjem. Plačilo stroškov tolmača oziroma vavčerjev, ki jih gluha oseba dobi vsako leto, krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo²⁰ (ZUSZJ 2002).

²⁰ Za invalidsko varstvo v Sloveniji je pristojno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDZS).

ZUSZJ pri financiranju tolmačev opredeljuje dve različni situaciji. Zaradi lažjega razumevanja, v katerih primerih se uporabljajo vavčerji in v katerih primerih ne, sem v spodnji razpredelnici prikazala nekaj situacij, v katerih gluha oseba potrebuje tolmača ter kdo v navedenih primerih krije stroške tolmačenja.

Preglednica 4. 1 - Uporaba tolmača in kritje stroškov po ZUSZJ

Potreba po tolmaču v dani situaciji	Kdo plača stroške tolmačenja
postopek pred sodiščem	sodišče kot državni organ
predavanja na fakultetah	fakulteta oziroma univerza kot izvajalka javne službe
opravljanje voznškega izpita	gluha oseba z vavčerjem (stroške krije MDDSZ)
računalniški tečaj	gluha oseba z vavčerjem (stroške krije MDDSZ)
skupinska izdelava seminarske naloge	gluha oseba z vavčerjem (stroške krije MDDSZ)

Vir: Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (2002).

V razpredelnici je torej razvidno, da :

1. Tolmače za SZJ v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javnih pooblastil (obarvani rdeče), krijejo omenjeni organi.
2. Gluha oseba z vavčerjem plača osebno rabo tolmača v situacijah, v katerih je po lastni presoji ovirana zaradi sporazumevanja. Stroške vavčerjev, ki jih ima gluha oseba za 30 ur uporabe letno, krije Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Študenti in dijaki imajo na voljo 100 dodatnih ur za obštudijske dejavnosti.

Poleg opisanih odločb, ZUSZJ določa tudi pogoje za tolmače, predvideva pritožbene postopke v primeru nezadovoljstva gluhe osebe s kvaliteto tolmačenja ter določa postopek pridobitve pravic iz tega zakona. Gluha oseba mora za priznanje pravic po ZUSZJ vložiti vlogo pri krajevno pristojnem centru za socialno delo. O pravicah gluhe osebe odloča na prvi stopnji center za socialno delo na podlagi mnenja strokovne komisije. Center za socialno delo nato gluhi osebi na podlagi odločbe izda osebno izkaznico, s katero lahko le-ta uveljavlja pravice po tem zakonu, enkrat letno pa ji izda tudi vavčerje za plačilo tolmača (ZUSZJ 2002).

4.1.4 Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI)

Na področju invalidskega varstva je bil lani novembra sprejet Zakon o izenačevanju možnosti invalidov²¹ (v nadaljevanju besedila ZIMI).

Namen tega zakona je preprečevanje in odpravljanje diskriminacije invalidov, ki temelji na invalidnosti. Cilj zakona je ustvarjati enake možnosti za invalide na vseh področjih življenja (ZIMI 2010).

ZIMI obravnava vse kategorije invalidov. Za izobraževanje gluhih sta pomembna predvsem dva člena.

11. člen ZIMI-ja določa, da se mora invalidom zagotavljati vključevanje v programe izobraževanja na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje v okolju, v katerem živijo, kot to velja za druge državljane. Invalidi imajo pravico do ustreznih prilagoditev pri vključevanju v vzgojni, šolski ali študijski proces in pravico do primernih prilagoditev šolskega oziroma študijskega procesa individualnim potrebam invalida (ZIMI 2010).

ZIMI torej govori o primernih prilagoditvah za študente s posebnimi potrebami pri vključevanju v študijske procese. Prilagoditev za gluhe študente je prav gotovo tolmač SZJ pri spremljanju predavanj, ki ga določa že Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika. ZIMI je pomemben predvsem zato, ker v 38. členu določa rok, v katerem morajo Univerze oziroma fakultete poskrbeti za primerne prilagoditve študentom s posebnimi potrebami. Rok za primerno prilagoditev študijskega procesa iz 11. člena ZIMI-ja je največ pet let od začetka veljavnosti zakona (ZIMI 2010).

Univerze in njene članice, ki do sedaj še niso zagotovile izvajanja ukrepa tolmačenja pri spremljanju predavanj, morajo to storiti najkasneje do leta 2015.

²¹ Zakon o izenačevanju možnosti invalidov je bil sprejet 24. novembra 2010 (ZIMI 2010).

4.2 Vrednotenje univerzitetnih pravil - normativni vidik

Glui študentje imajo zaradi svoje nevidne invalidnosti velike težave pri sporazumevanju in komunikaciji. Pri študiju tako naletijo na težave pri spremljanju predavanj, zapisovanju in razumevanju snovi. Za rešitev teh težav glui študentje potrebujejo tolmača slovenskega znakovnega jezika.

Pred analizo univerzitetnih statotov in pravilnikov naj še enkrat izpostavim ključne člene ZUSZJ, ki dajejo gluhim študentom pravico do tolmača v procesih visokošolskega izobraževanja.

Po Zakonu o uporabi slovenskega znakovnega jezika imajo glui študenti, zaradi dodatnih izobraževalnih potreb, pravico do dodatnih ur tolmača znakovnega jezika (ZJ). Tako imajo namesto 30 ur pravico do 100 ur tolmačenja letno (ZUSZJ 2002). Teh 100 ur je namenjenih za študentovo osebno uporabo, ki se nanaša na njegov študij (skupinsko delo z drugimi študenti, priprava seminarske naloge itd.), ne pa za obiskovanje vaj in predavanj (Bauman 2011; Juhart 2011).

Isti zakon v 11. in 12. členu opredeljuje pravico do tolmača ZJ v javnih službah in vseh drugih situacijah, v katerih gluhoti pomeni oviro pri zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb (ZUSZJ 2002). Na podlagi teh odločb bi morale vse fakultete, ki so vključene v Univerzo in so zato javni zavodi, za gluhe študente zagotoviti tolmača SZJ. Za postopke pred izvajalci javnih služb se namreč štejejo tudi predavanja (Juhart 2011).

Po statutih slovenskih univerz lahko gluhe osebe svoje pravice uveljavljajo po pridobitvi statusa študenta s posebnimi potrebami. Kakšen je postopek za pridobitev statusa študenta s posebnimi potrebami za diplomsko nalogo ni tako pomembno, zato sem se v nadaljevanju osredotočila predvsem na vrednotenje prilagoditev pri spremljanju predavanj in ocenjevanju znanja za gluhe študente, ki jih ponujajo univerzitetni statuti in pravilniki.

4.2.1 Statuti in pravilniki Univerze v Ljubljani

Po 10. členu statuta Univerza v Ljubljani prek svojih članic opravlja izobraževalno znanstvenoraziskovalno, umetniško in strokovno dejavnost, za katero so potrebna javna pooblastila. Za izvajanje nacionalnega programa visokega šolstva ter nacionalnega raziskovalnega in razvojnega programa pridobivajo članice finančna sredstva, v skladu z veljavnimi predpisi in v okviru sprejetega finančnega načrta, iz proračuna RS, iz evropskih in drugih mednarodnih sodelovanj ter projektov (UL 2005).

Univerza v Ljubljani je torej izvrševalka javnih pooblastil, hkrati pa tudi avtonomna institucija, ki pridobiva finančna sredstva iz proračuna RS. Iz prej navedenih členov lahko zaključim, da mora Univerza v Ljubljani oziroma njene članice zagotoviti gluhim študentom tolmača za SZJ.

238. člen statuta UL določa, da status študenta s posebnimi potrebami²² dobi študent, ki ob vpisu predloži ustrezno mnenje pristojne komisije za usmerjanje otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi potrebami ali mnenje invalidske komisije. Študentu s posebnimi potrebami, ki zaradi bolezni ali okvare ne more v roku opravljati študijskih obveznosti, se lahko izjemoma podaljša status študenta. Ostale pravice študenta s posebnimi potrebami opredeli posamezna fakulteta, ki je članica Univerze (UL 2005).

Statut UL glede študentov s posebnimi potrebami ureja le pravico do izrednih rokov opravljanja izpitov in pa lažjega napredovanja v višji letnik. Kot določeno vrsto prilagoditev naj omenim še uvedbo tutorjev, ki naj bi usmerjali študente s posebnimi potrebami v razvoj tistih zmožnosti, ki jim omogočajo hitro prilagajanje in uspešno vključevanje v študentsko delo. Statut UL glede prilagoditev za gluhe študente pravice do tolmača ne omenja. Pravilnika za urejanje pravic študentov s posebnimi potrebami pa zaenkrat še ni (UL 2005).

²² Med študente s posebnimi potrebami spadajo tudi gluhi, vendar bom v tem poglavju uporabljala besedo, ki jo uporabljajo tudi statuti univerz.

4.2.2 Statuti in pravilniki Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru prek fakultet in visokih strokovnih šol opravlja visokošolsko dejavnost in z izvajanjem nacionalnega programa visokega šolstva kot javne službe omogoča državljanom Republike Slovenije uresničevanje ustavne pravice do pridobivanja in izpopolnjevanja univerzitetnega in visokošolskega strokovnega izobraževanja. Univerza in njene članice sprejemajo in izvajajo predvsem študijske programe iz nacionalnega programa visokega šolstva, ki jih izvajajo kot javno službo (UM 2010).

Statut Univerze v Mariboru opredeljuje nekatere splošne pravice študentov s posebnimi potrebami in jih imenuje študentje invalidi. V 209. členu Statut UM opredeli, da so študentje invalidi osebe, ki se zaradi dolgotrajnih fizičnih, mentalnih, intelektualnih ali senzornih okvar, v nasprotju z ostalimi študenti, srečujejo z ovirami, ki preprečujejo ali ovirajo njihovo polno in učinkovito vključevanje in sodelovanje v izobraževalnih procesih. Študenti s posebnimi potrebami imajo pri izvajanju študijskih programov posebne prilagoditve pri obiskovanju predavanj, seminarjev, vaj in pri načinu opravljanja preizkusa znanja (UM 2010).

Prilagajanja študijskega procesa študentov invalidov na Univerzi Maribor ureja pravilnik o študijskem procesu študentov invalidov (v nadaljevanju pravilnik). Prilagajanje se nanaša na dostopnost grajenega okolja, komunikacijsko dostopnost, prilagoditve predavanj in vaj ter ostalih oblik študijskega procesa, prilagoditve študijskih obveznosti ter dostopnost in prilagoditev študijske literature (UM 2008).

Komunikacijska dostopnost po pravilniku pomeni neoviran dostop do informacij in komuniciranja. Članice Univerze v Mariboru morajo zagotoviti pravico do informiranja in komuniciranja v prilagojenih tehnikah, ki omogoča enakopravno vključevanje študentov invalidov v študijsko okolje (UM 2008).

Glede prilagoditve predavanj, vaj in ostalih študijskih procesov pravilnik določa, da so članice univerze dolžne zagotoviti študentom invalidom posebne prilagoditve pri predavanjih, vajah in ostalih oblikah študijskega procesa v skladu z individualnimi potrebami posameznega študenta invalida in finančnimi zmožnostmi fakultete. Prilagoditve se opravijo na podlagi odobrene individualne prošnje študenta za pridobitev statusa študenta invalida, katero obravnava Komisija za študijske zadeve posamezne članice (UM 2008).

Za prilagoditve študijskih obveznosti, kot so ocenjevanje in preverjanje znanja študentov invalidov, so v pravilniku za študente, ki imajo okvaro sluha, določeni naslednji ukrepi (UM 2008):

- **opravljanje pisnih izpitov ob pomoči tretje osebe – zapisovalca,**
- **prisotnost tolmača za znakovni jezik pri opravljanju izpita,**
- **prilagoditev praktičnih vaj ter študijske literature.**

Prisotnosti tolmača slovenskega znakovnega jezika pri predavanjih in vajah pravilnik ne omenja.

4.2.3 Statuti in pravilniki Univerze na Primorskem

Univerza na Primorskem je pravna oseba v statusnopravni obliki javnega zavoda in je avtonomni izobraževalni, znanstveno-raziskovalni in umetniški visokošolski zavod s posebnim položajem (UP 2003).

Statut Univerze študente s posebnimi potrebami opredeli v 186. členu, ki pravi, da so študenti invalidi osebe, ki se zaradi dolgotrajnih fizičnih, mentalnih, intelektualnih ali senzornih okvar, v nasprotju z ostalimi študenti, srečujejo z ovirami, ki preprečujejo ali ovirajo njihovo polno in učinkovito vključevanje in sodelovanje v študijskih procesih (UP 2003).

Vse pravice in prilagoditve študentov invalidov ureja Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami na Univerzi na Primorskem (v nadaljevanju pravilnik).

V skladu z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami so študenti s posebnimi potrebami po tem pravilniku: slepi in slabovidni študenti, gluhi in naglušni študenti, študenti z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani študenti, dolgotrajno bolni študenti, študenti s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter študenti s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (UP 2008).

Pravilnik ureja pridobitev statusa študenta s posebnimi potrebami, posebne prilagoditve študija, spremljanje in podporo, pravice študentov, koordinacija aktivnosti na univerzi ter vodenje evidence in dokumentacije na članicah in rektoratu Univerze na Primorskem (UP 2008).

Pravilnik v 12. členu pri izvedbi vaj in predavanj gluhim študentom omogoča (UP 2008):

- **prisotnost tolmača oziroma prevajalca v slovenski znakovni jezik,**
- snemanje predavanj in vaj,
- vnaprejšnjo objavo študijskih gradiv, ki jih študenti prejmejo na predavanjih in vajah, da se lahko prilagodijo v elektronsko ali avdio obliko,
- prilagoditev načina opravljanja strokovne oziroma študijske prakse zmožnostim študenta,
- opravljanje nekaterih študijskih obveznosti v paru s študentom, ki nima statusa študenta s posebnimi potrebami.

Pri prilagoditvah v načinu preverjanja in ocenjevanja znanja pravilnik za gluhe študente omogoča (UP 2008):

- podaljšanje časa opravljanja ustnega oziroma pisnega izpita, do katerega so upravičeni vsi študenti invalidi,
- zagotavljanje posebnega prostora za opravljanje izpita (upravičeni vsi študenti invalidi) - za gluhe je mišljen poseben prostor z ustreznimi akustičnimi prilagoditvami,
- **opravljanje izpita s pomočnikom: za gluhe tolmač za slovenski znakovni jezik,**
- sprememba oblik ocenjevanja in preverjanja znanja (upravičeni vsi študentje invalidi).

4.2.4 Primerjava normativne ureditve Univerz

Fakultete oziroma članice Univerz so neposredne izvajalke pravice gluhih do tolmača v procesih visokošolskega izobraževanja. V vseh treh statutih univerz je zapisano, da so univerze javni zavodi, hkrati pa so avtonomne institucije. Avtonomnost se nanaša predvsem na strategijo in vizijo razvoja, pravila organiziranja in delovanja, pravila zaposlovanja, volitev organov, podeljevanja znanstvenih in strokovnih naslovov ipd. Univerze in njene članice izvajajo študijske programe iz nacionalnega programa visokega šolstva kot javno službo in za izvajanje teh programov dobivajo sredstva iz proračuna RS. Kot izvajalke javnih služb so zato primorane zagotoviti pravico gluhih do tolmača na podlagi ZUSZJ.

Gluhi študentje na vseh treh univerzah morajo ob vpisu najprej pridobiti status študenta s posebnimi potrebami, ki mu omogoča prilagoditve pri študijskih procesih. Vsaka fakulteta ima svoj obrazec za pridobitev omenjenega statusa.

Za primerjavo pravilnikov in statotov Univerz sem že v metodološkem delu določila dve enoti analize, po katerih bom lahko preverila podobnosti in razlike normativnih ureditev vseh treh Univerz in vrednotila uspešnost izvajanja ukrepa tolmačenja na normativni ravni. Univerze sem torej primerjala po dveh enotah, in sicer glede na: prilagoditve pri spremljanju predavanj in prilagoditve pri opravljanju izpitov, ki jih omogočajo statuti ali pravilniki Univerz gluhim študentom. Ker pa nekatere Univerze nimajo prilagoditev pri predavanjih in izpitih za gluhe študente, sem v tretji stolpec vpisala katerekoli druge prilagoditve, ki jih morda imajo.

Preglednica 4. 2 - Primerjava prilagoditev pri predavanjih in opravljanju izpitov med pravilniki Univerz

<u>Enota analize</u> Univerza	Prilagoditve pri spremljanju predavanj	Prilagoditve pri opravljanju izpitov	Druge prilagoditve
Univerza v Ljubljani	- nima posebnih prilagoditev	- nima posebnih prilagoditev	- tutorji
Univerza v Mariboru	- prilagoditev praktičnih vaj in študijske literature	- opravljanje pisnih izpitov ob pomoči zapisovalca - prisotnost tolmača za SZJ	- opravljanje ustnega izpita v pisni obliki - možnost opravljanja določenih študijskih obveznosti v paru s študentom brez invalidnosti
Univerza na Primorskem	- prisotnost tolmača za SZJ - snemanje predavanj in vaj - vnaprejšnja objava študijskih gradiv, ki jih študenti prejmejo na predavanjih in vajah	- opravljanje izpita s pomočjo tolmača za SZJ - podaljšanje časa opravljanja ustnega ali pisnega izpita	- opravljanje nekaterih študijskih obveznosti v paru - prilagoditev študijske prakse

Vir: UL (2005); UM (2008); UP (2008).

Po pregledu statotov in pravilnikov vseh treh univerz lahko povzamem, da ima v normativnem smislu najbolj razdelane pravice in prilagoditve za gluhe študente Univerza na Primorskem. V svojem Pravilniku za študente s posebnimi potrebami v dveh točkah določa, da imajo gluhi pravico do tolmača, in sicer pri opravljanju izpitov ter pri sledenju predavanj in vaj. Za Univerzo na Primorskem lahko torej zaključim, da na normativni ravni uspešno izvaja ukrep tolmačenja. Vendar moram že na tem mestu opozoriti tudi na to, da je pri nastajanju pravilnika sodeloval naglušen profesor. Prav zaradi tega so na Zvezi gluhih in naglušnih

skeptični, saj ne beležijo nobenega primera gluhega študenta, ki bi uveljavljal svoje pravice na primorski Univerzi (Juhart 2011).

Univerza v Mariboru v svojem pravilniku o študijskem procesu študentov invalidov pravico do tolmača omenja neposredno v zvezi s prilagoditvami ocenjevanja in preverjanja znanja. Glede prilagoditev pri predavanjih določa, da so članice univerze dolžne zagotoviti študentom invalidom posebne prilagoditve pri predavanjih, vajah in ostalih oblikah študijskega procesa v skladu z individualnimi potrebami posameznega študenta invalida in finančnimi zmožnostmi fakultete. Glede na to da je mariborska univerza v svoja pravila ukrep tolmačenja umestila le delno, lahko zaključim, da ukrep tolmačenja na normativni ravni izvaja le delno uspešno.

Univerza v Ljubljani je tista, ki ima za študente s posebnimi potrebami normativno področje prilagoditev najslabše urejeno. V svojem statutu prilagoditev za gluhe študente ne omenja, niti nima pravilnika, ki bi se na omenjene študente nanašal. Iz teh ugotovitev zato sledi, da ljubljanska Univerza ukrepa tolmačenja na normativni ravni ne izvaja uspešno.

4.3 Vrednotenje dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja

To poglavje je namenjeno vrednotenju statističnih podatkov o številu gluhih študentov, ki naj bi jih vodile univerze ter vrednotenju izkušenj iz prakse s strani civilno-družbenih igralcev. Za statistične podatke sem prosila vse tri slovenske Univerze. Civilno-družbeni igralci so gluhi študentje kot uporabniki ukrepa tolmačenja, tolmači slovenskega znakovnega jezika, Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije in Zavod združenja tolmačev Slovenije.

4.3.1 Število gluhih študentov po posameznih Univerzah

Statistični podatki o številu gluhih so kazalnik, na podlagi katerega lahko ovrednotim uspešno implementacijo ukrepa tolmačenja na dejanski ravni.

Vsaka fakulteta ter posledično Univerza naj bi vodila evidenco o številu študentov s statusom študenta s posebnimi potrebami. V omenjeni evidenci so podatki o številu študentov glede na posamezno motnjo oziroma oviranost.

V okviru pisanja diplomske naloge me je zanimalo predvsem, koliko gluhih študentov je bilo vpisanih na vse tri Univerze oziroma njihove članice od leta 2003 ter koliko jih je imelo tolmača za SZJ. Za omenjene statistične podatke sem prosila vse tri Univerze.

Univerza v Ljubljani mi je posredovala podatke o številu gluhih in naglušnih študentov samo za šolsko leto 2009/ 2010. Po evidenci, ki je bila narejena maja lani, je bilo vpisanih 28 gluhih in naglušnih študentov, ki imajo status študenta s posebnimi potrebami (UL 2011).

Na tem mestu naj opozorim, da so prilagoditve za gluhe študente in naglušne študente različne. Naglušni študentje ne potrebujejo tolmača, ker uporabljajo slušne aparate, zato posledično pravice iz naslova ZUSZJ ne urejajo položaja naglušnih oseb. Podatek o vodenju skupne evidence s strani Univerze v Ljubljani kaže na neuspešno izvajanje ukrepa tolmačenja, saj bi morale fakultete članice UL v svojih obrazcih za pridobitev statusa študenta s posebnimi potrebami specificirati potrebe po prilagoditvah vsakega posameznika in določiti sredstva za financiranje le-teh.

Univerza v Mariboru je na prošnjo za posredovanje statistični podatkov o številu gluhih oseb od leta 2003 odgovorilo:

»V bazi AIPS imamo podatke o študentih s posebnimi potrebami, med katerimi so tudi invalidi, vendar niso strukturirani po tipu invalidnosti, poleg tega niso zajeti kandidati, ki se v času študija sami niso opredelili kot invalidi. Podatke o gluhih študentih za pretekla leta bi načeloma lahko zbrali po fakultetah, vendar ni nujno, da bodo natančni« (UM 2011).

Iz pridobljenih informacij lahko ugotovim, da Univerza v Mariboru ne vodi evidence študentov s posebnimi potrebami po tipu invalidnosti, kar pomeni da posledično ne more predvideti stroškov za vsako prilagoditev, ki jo potrebuje posamezni študent. Iz tega podatka lahko sklepam, da se tudi na Univerzi v Mariboru ukrep tolmačenja ne izvaja uspešno.

Univerza na Primorskem, prav tako kot Univerza v Mariboru, vodi samo skupno evidenco o študentih s posebnimi potrebami, brez tipa invalidnosti. Na podlagi te informacije bi lahko sklepala podobno kot za Univerzo v Mariboru in v Ljubljani.

Če naredim primerjavo med Univerzami, lahko ugotovim, da vse tri Univerze na podoben način vodijo evidence o študentih s posebnimi potrebami, kar pomeni da glede na statistični kazalnik neuspešno izvajajo ukrep tolmačenja.

4.3.2 Izkušnje gluhih študentov in tolmačev

V tem poglavju sem skozi vidik uporabnikov ukrepa ter tolmačev SZJ vrednotila uspešnost dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja na slovenskih Univerzah. Drugi cilj diplomske naloge je bil primerjati oziroma iskati razlike in podobnosti izvajanja ukrepa tolmačenja med slovenskimi Univerzami. Obrnila sem se na študente vseh treh Univerz. Pri pridobivanju informacij s strani gluhih študentov sem imela kar nekaj težav. Odgovore na vprašanja sem pridobila samo s strani gluhih študentov Univerze v Ljubljani. Študenti mariborske Univerze niso odgovorili, študentov Univerze na Primorskem pa ni šlo identificirati, saj ZDGNS in Združenje tolmačev ter vsa primorska društva gluhih in naglušnih nimajo člana, ki bi študiral na Univerzi na Primorskem. Glede na to da mnenja oziroma izkušnje iz prakse mariborskih in primorskih študentov nisem prejela, sem se obrnila na tolmače slovenskega znakovnega jezika primorske in štajerske regije. Tolmači za slovenski znakovni jezik so namreč organizirani po regijah, predvsem zaradi bližine in stroškov prevoza. Na tem mestu naj opozorim, da ni nujno, da tolmač, ki živi na štajerskem tudi tolmači na Univerzi v Mariboru. Gluha oseba lahko namreč zahteva katerega koli tolmača.

Vprašalnik za študente je sestavljen iz šestih vprašanj. Z namenom pridobitve potrebnih informacij, na podlagi katerih sem vrednotila uspešnost izvajanja ukrepa tolmačenja na slovenskih univerzah, me je zanimalo: ali študentje poznajo pravice, ki jih določa ZUSZJ; katere prilagoditve pri spremljanju predavanj in opravljanju izpitov jim omogočajo fakultete; od koga so te prilagoditve odvisne; ali so s prisotnostjo tolmača bolj uspešni oziroma lažje sledijo predavanjem; kdo prisotnost tolmača financira in v katerih točkah prihaja do problemov.

Preglednica 4. 3 - Izkušnje študentov Univerze v Ljubljani

Vprašanja	Poznavanje pravic iz ZUSZJ	Prilagoditve predavanj in izpitov	Od koga so prilagoditve odvisne	Uspešnost ob pomoči tolmača	Kdo tolmača financira	Problem izvajanja ukrepa tolmačenja
Študent 1	Kot študentka sem bila upravičena do 100 ur vavčerjev.	Možnost podaljševanja ure pri pisnem preverjanju izpitov.	Če imaš srečo se kakšen profesor potegne za gluhega in njegove pravice.	Nisem imela tolmača in nimam prakse.	- ni odgovorila	- ni odgovorila
Študent 2	Gluhi imamo pravico do tolmača na predavanjih, pri izpitu, urejanju zadev pred državnimi organi.	Fakulteta mi omogoča pravico do tolmača.	Zasluženi so tolmači.	Bolje razumem s pomočjo tolmača.	Študent financira tolmača sam z vavčerji.	Problemi se pojavljajo pri zapisovanju zapiskov in zaradi neobstoja kretenj za strokovne izraze.
Študent 3	Vem le to, da gluhi študenti dobimo 100 ur dodatnih vavčerjev na leto.	Pri izpitih sem imela podaljšan čas pisanja.	Pomagali so mi na ZDGNS. Veliko pa je odvisno tudi od profesorjev.	S pomočjo tolmača lažje razumem snov, saj je tolmač kot moje uho. Daje mi jasno sliko predavanj.	Po koncu predavanj tolmača plačam z vavčerjem, npr. za 2 uri 2 vavčerja	Za plačilo tolmača sem prosila fakulteto, a odgovora nisem dobila.

Študent 4	Vem, da bi morala univerza plačevati tolmača, ne pa da ga plačujemo mi z vavčerji.	Za prisotnost tolmača poskrbim sama. Drugače pa imam podaljšan čas pisanja izpita.	Najbolj so zasluženi profesorji, če so razumevajoči.	Jaz ne bi mogla biti na faksu brez tolmača, saj nič ne razumem. Po mojemu mnenju sem uspešna študentka ravno s pomočjo tolmača.	Vedno sama poskrbim za stroške tolmačenja, preko vavčerjev, ki jih dobim za 100 ur letno.	Srečo imam, da si stroške za tolmača deliva s sošolko, ki je tudi gluha, saj samo 100 ur premalo.
Študent 5	100 ur vavčerjev dobijo študenti, ki imajo izkaznico, da so gluhi in 30 ur dobijo osebe, ki niso študenti.	Fakulteta mi ni ponudila prisotnosti tolmača na predavanjih oziroma vajah. Profesorji s te fakultete so mi prilagodili način pri ustnem izpitu, kjer sem bil sam.	Profesorji in asistenti sami.	Na predavanju nisem nikoli uporabljal tolmača, ker vem da hitrega in dolgega prevoda ne bom razumel. Gluhi bodo v celoti razumeli predavanje, če bi ga razlagal predavatelj v kretnji.	- ni odgovoril	Po 2. letniku nisem več hodil na predavanja, ker gluhi potrebujemo drugačen pristop. Prevodi tolmačev ne pomagajo gluhim študentom v celoti.
Študent 6	Poznam to, da morajo vse javne ustanove plačati tolmača, vendar v mejah do 30 oz. 100 ur za študente.	Omogočeno mi je bilo sedenje v prvih vrstah, govorilne ure in po potrebi časovno podaljšan izpit.	Najbolj sem zaslužen sam s svojimi prošnjami in idejami.	Ja in ne. Ja v primeru, ko gre za laboratorijske vaje. Ne pa v primeru dolgih predavanj, ker moje oči postanejo preveč utrujene.	Fakulteta mi do sedaj ni plačala tolmača. Fakulteta, Univerza v LJ in MVZT odgovornost prelagajo drug na drugega do novih volitev, ko pridejo novi ljudje, ki zopet nič ne vedo.	Zakon je "luknjav" in preveč posplošen, zato vsi izkoriščajo pravico do lastne interpretacije.

Vir: Dolanc (2011); Drev (2011); Jonovič (2011); Kanalec (2011); Kuzma (2011); Lah (2011).

Po opravljenih intervjujih s študenti sem ugotovila, da štirje od šestih študentov ne razumejo dobro, katere pravice po ZUSZJ imajo v procesih visokošolskega izobraževanja. Prepričani so namreč, da je 100 ur vavčerjev namenjenih za plačevanje tolmačev pri predavanjih. Da je fakulteta oziroma Univerza dolžna plačati tolmače se zavedata samo dve študentki. Fakultete Univerze v Ljubljani po izkušnjah študentov na predavanjih omogočajo prilagoditve, kot so: sedenje v prvih vrstah, vnaprej objavljena gradiva, podaljšan čas pisanja izpitov ipd. Vse te prilagoditve pa so odvisne predvsem od dobre volje profesorjev in asistentov.

Tolmač na predavanjih je dovoljen kot prilagoditev, vendar si ga študent plača sam. Vsi študentje, ki so imeli tolmača pri predavanjih so namreč odgovorili, da so tolmača plačali sami z vavčerji.

»Fakulteta mi do sedaj ni plačevala tolmačev. Fakulteta, Univerza v LJ in MVZT odgovornost prelagajo drug na drugega do novih volitev, ko pridejo novi ljudje, ki zopet nič ne vedo« (Dolanc 2011).

»Vedno sama poskrbim za stroške tolmačenja, ker dobivam vavčerje vsako leto. Srečo imam, da je moja sošolka tudi gluha in si stroške deliva, saj je 100 ur vavčerjev premalo« (Kanalec 2011).

Problem pri uspešnem izvajanju zakona torej ni v tem, da fakulteta oziroma profesor ne bi dovolil tolmača pri predavanjih. Zatakne se pri financiranju. Fakultete oziroma Univerza v Ljubljani se po izkušnjah študentov temu namreč konstantno upira. Zaradi problemov financiranja s strani Univerze v Ljubljani so tisti študenti, ki tolmača nujno potrebujejo, primorani storitve tolmačenja plačevati z vavčerji, ki temu, kot sem že ugotovila, niso namenjeni.

Eden od študentov kot glavni problem neplačevanja tolmačev s strani univerz navaja Zakon o uporabi SZJ.

»Zakon ima luknje in je preveč splošen, zato vsi izkoriščajo pravico do lastne interpretacije pravic iz tega zakona in medsebojnega merjenja moči institucij ter čakajo da mine nekaj tistih kratkih let, da potem mene nazadnje ni več na faksu. Vsekakor nima smisla, da bi tožil Univerzo za svojo pravico. To tudi oni predobro vedo, da si zelo malo ljudi drzne odločiti za tožbo« (Dolanc 2011).

Na vprašanje, ali so bolj uspešni pri študiju zaradi prisotnosti tolmača, so z pritrdilnim odgovorom odgovorili le trije od šestih izprašanih študentov.

»Jaz ne bi mogla biti na faksu brez tolmača, saj nič ne razumem. Po mojemu mnenju sem uspešna študentka ravno s pomočjo tolmača« (Kanalec 2011).

»S pomočjo tolmača lažje razumem snov, saj je tolmač kot moje uho. Daje mi jasno sliko predavanj in lažje sledim oz. sem na tekočem« (Kuzma 2011).

Dva študenta mislita, da je tolmaču pri dolgih predavanjih težko slediti.

»Po 2. letniku nisem več hodil na predavanja, ker gluhi potrebujemo drugačen pristop. Prevodi tolmačev ne pomagajo gluhim študentom dosti oziroma v celoti« (Lah 2011).

Uspešnost izvajanja ukrepa tolmačenja je torej zelo kompleksna in odvisna tudi od študentov samih. Po eni strani študentje potrebujejo oziroma želijo tolmača, da lažje sledijo predavanjem. Po drugi strani pa nekateri zavestno ne uporabljajo tolmačev, saj ne želijo biti drugačni od ostalih študentov. Nekateri morda le niso dovolj vztrajni pri zahtevanju svojih pravic ali pa jih preprosto ne poznajo.

Nesporno je dejstvo, da imajo študentje zakonsko pravico do uporabe tolmača, če ga seveda želijo. Glede na to bi morale Univerze priskrbeti finančna sredstva za financiranje ukrepa tolmačenja.

Kot sem že omenila na začetku poglavja primorski in mariborski študentje niso odgovarjali na vprašanja, zato sem v spodnji razpredelnici razporedila odgovore tolmačev štajerske in primorske regije. Z vidika ZUSZJ, ki je v veljavi že devet let, me je zanimalo, koliko let že delujejo kot tolmači za SZJ. Prav tako me je zanimalo, ali so v letih svojega delovanja tolmačili na fakultetah ter kako so bili plačani. Financiranje se je namreč izkazalo kot največji problem neuspešnega izvajanja ukrepa tolmačenja na Univerzi v Ljubljani. Zaradi primerjave dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja na vseh treh univerzah je zato vprašanje financiranja ključna enota analize oziroma glavni kazalnik uspešnosti izvajanja ukrepa.

Preglednica 4. 4 - Izkušnje tolmačev štajerske in primorske regije

Univerza	Vprašanja Tolmač	Ali ste v letih od kar ste tolmač za SZJ že tolmačili študentom na predavanjih ali izpitih?	Kdo je plačal vaše storitve?
Univerza v Mariboru	Tolmač 1	Tolmačim že 22 let. Na Fakultetah sem tolmačila na izpitu in predavanjih.	Uporabniki so storitve do sedaj plačevali z vavčerji.
	Tolmač 2	Kot tolmač delujem 4 leta. Tolmačila sem že na predavanjih.	Univerza se je upirala prevzemu stroškov, tako da sem bila plačana z študentovim vavčerjem.
Univerza na Primorskem	Tolmač 3	Tolmačim že 3 leta, tudi na fakultetah. Do sedaj še nisem tolmačila na fakultetah Univerze na Primorskem, ampak samo v Ljubljani.	Do sedaj sem bila plačna z vavčerjem.
	Tolmač 4	7 let že delujem kot tolmač, vendar na fakultetah še nisem tolmačila.	Nimam izkušenj.

Vir: Frančeskin (2011); Hotzl (2011); Koser (2011); Vrtačič (2011).

V preglednici (glej 4.4) je razvidno, da po izkušnjah tolmačev Univerza v Mariboru še ni krila stroškov tolmačenja, kar pa za Univerzo na Primorskem ne morem trditi, saj izprašane tolmačke primorske regije še niso tolmačile na fakultetah Univerze na Primorskem.

Po opravljenih intervjujih z gluhih študenti in tolmači SZJ sem ugotovila, da se glede na kazalnik financiranja ukrep tolmačenja na Univerzah v Ljubljani in Mariboru ne izvaja uspešno. Na obeh omenjenih Univerzah prisotnost tolmača ni sporna, problem nastane izključno pri financiranju le-teh.

Glede na to da gluhih študentov Univerze na Primorskem nisem identificirala in posledično nisem pridobila nobenega podatka o dejanski uporabi tolmača za SZJ na tej Univerzi, na tem mestu še ne morem vrednotiti uspešnega oziroma neuspešnega izvajanja ukrepa tolmačenja le-te.

4.3.3 Izkušnje iz prakse predstavnikov gluhih (ZDGNS in ZTSZJ)

Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS) ter Zavod združenja tolmačev Slovenije (ZTSZJ) sta za diplomsko nalogo pomembna predvsem zato, ker predstavljata gluho populacijo. Kot stroka s področja gluhih sta sodelovala tudi pri nastajanju Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ). Oba igralca zelo dobro poznata problematiko gluhih, saj so gluhi zelo majhna skupnost, nezaupljiva do sliščega sveta, zato se združujejo v svoja društva, ki jim nudijo pomoč na vseh področjih življenja. Vprašanja za oba omenjena civilno družbena igralca so bila enaka.

ZDGNS in ZTSZJ sta torej sodelovala pri nastajanju ZUSZJ skupaj z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, ki je uradni pisec zakona. Kot bistveno pravico, ki jo določa ZUSZJ sta oba izpostavila pravico gluhih oseb do uporabe svojega jezika pred vsemi državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javnih služb, ki je zagotovljena z ukrepom tolmačenja (Bauman 2011; Juhart 2011).

»Bistvena pravica Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika je ta, da je prvič v zgodovini gluhim dana zakonska pravica, da uporablja slovenski znakovni jezik, ki jo uresničuje s pomočjo tolmača. Zakon postavlja gluho osebo v aktivno vlogo, ker državi nalaga, da mora zagotoviti tolmača po uradni dolžnosti, po drugi strani pa zakon gluhi osebi omogoča, da se sama odloča v kateri življenjski situaciji bo to pravico uveljavljala. Za primere osebne rabe mu namreč država zagotavlja 30 ur tolmačenja na leto« (Bauman 2011).

V procesih visokošolskega izobraževanja imajo torej gluhi zakonsko pravico uporabljati svoj jezik s pomočjo tolmača. Po pogovoru z obema civilno-družbenima akterjema prihaja do problemov izvajanja omenjenega ukrepa predvsem zaradi financiranja oziroma kritja stroškov tolmačenja. Po mnenju obeh se pravica do uporabe slovenskega znakovnega jezika ne izvaja uspešno, saj si študentje, ki tolmača imajo, sami krijejo stroške oziroma tolmača plačajo z vavčerji, ki pa temu niso namenjeni (Bauman 2011; Juhart 2011).

»Absolutno se pravica ne izvaja tako kot bi se morala po zakonu. ZUSZJ namreč določa, da morajo javne institucije, kamor spadajo tudi univerze in fakultete, predvideti stroške tolmačenja v svojih letnih proračunih. Študentje pa tolmače plačujejo z vavčerji, ki bi jih morali imeti za osebno rabo« (Bauman 2011).

»Vavčer pomeni korištenje tolmača za osebne potrebe. Stroške tolmačenja pri predavanjih, pri urejanju zadev v referatu, pri ocenjevanju in ustnem izpitu pa bi morala kriti Univerza kot izvajalka javne službe, saj gre v teh primerih za postopke pred javnimi organi« (Juhart 2011).

Problem neizvajanja ukrepa pa ni samo njegovo financiranje. Sekretar ZDGNS Matjaž Juhart namreč pojasnjuje, da gluha oseba velikokrat ne pozna svojih pravic, ki izhajajo iz zakona in tudi ne pravic, ki jih ima določena Univerza.

»11. člen ZUSZJ v zadnjem odstavku pravi, da se pri izvajanju storitev javne službe lahko gluhi osebi na podlagi individualiziranega načrta omogoči sporazumevanje na drugačen način, ki je sprejemljiv za gluho osebo. Na podlagi tega individualnega načrta bi se moral zapisati način obsega oziroma kdaj in kje gluha oseba potrebuje tolmača. Največkrat je tako, da gluha oseba ne pride do možnosti oziroma sestanka s pristojnimi na Univerzi, da bi tak načrt dobila in posledično se ne izrazi potreba do tolmača. Gluha oseba pa ponavadi pri svojih pravicah tudi ne vztraja. Problem pri raznih pravilnikih pa je, da gluhi študentje velikokrat ne vedo za njih in posledično ne vedo katere možnosti imajo« (Juhart 2011).

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je v veljavi že od leta 2002. Na vseh drugih področjih, kot so na primer uporaba tolmača pri zdravniku, na upravnih enotah, sodiščih ipd., se po besedah obeh akterjev ukrep izvaja uspešno. Problem izvajanja ukrepa na slovenskih Univerzah pa še vedno ostaja nerešen. Kot glavni problem neizvajanja ukrepa sta oba akterja izpostavila financiranje in opisala že zelo dolgo zgodovino njihove borbe, da bi se ukrep tolmačenja uspešno izvajal tudi na fakultetah.

»Ministrstvo za Visoko šolstvo je po sprejetju zakona leta 2002 izdalo dopis, da morajo vse Univerze financirati uporabo tolmača. Potem pa se je zamenjalo vodstvo na Univerzah in Univerze so se uprle, da za kritje stroškov tolmača nimajo sredstev. Ministrstvo za visoko šolstvo je odgovorilo, da naj Univerze krijejo te stroške, ki jih bo naknadno poravnalo ministrstvo. Ko pa so se začele prve prijave/prošnje gluhih za tolmača, pa so Univerze

odgovorile, da stroškov ne bodo same financirale in da mora to urediti Uredba o financiranju Visokega šolstva» (Juhart 2011).

»Leta 2005 smo Univerzi v Ljubljani poslali vprašanje, kako imajo namen implementirati ZUSZJ v visokošolsko izobraževanje. Odgovor je bil za nas zelo zadovoljiv, saj so nam na Univerzi v Ljubljani zagotovili, da bodo Zakon (ZUSZJ) upoštevali, saj je zakon hierarhično nad statutom Univerze. Za dodatna sredstva naj bi zaprosili Ministrstvo za visoko šolstvo, članicam univerze pa naj bi poslali navodila, da morajo ZUSZJ dosledno upoštevati. V letu 2007, ko je gluhi študent Srečko Dolanc zaprosil za tolmača pa mu fakulteta ni hotela kiti stroškov« (Bauman 2011).

Po navedbah obeh predstavnikov gluhih je torej glavni problem nefinanciranja tolmačev sklicevanje Univerz na Uredbo o javnem financiranju visokošolskih zavodov (v nadaljevanju Uredba)²³ in drugih zavodov, ki ne predvideva stroškov za kritje tolmačev. Uredbo in predvidene stroške tolmačenja sem predstavila v poglavju 4.5. Na tem mestu pa, kar se tiče omenjene uredbe, prikazujem samo mnenje ZDGNS in ZTSZJ.

Oba akterja menita, da se Univerze na Uredbo samo zgovarjajo in da ta nima bistvenega pomena za izvajanje ukrepa tolmačenja. Večkrat so namreč poskušali sodelovati pri spremembah Uredbe, vendar niso bili uspešni.

»Pred dvema letoma (leta 2009) smo bili na Ministrstvu za Visoko šolstvo, kjer smo skupaj uskladili uredbo, vendar ni bila sprejeta. Vsaka uredba velja dve leti, zato smo v zadnjih šestih mesecih poslali 3 prošnje za sprejem, da bi zopet usklajevali Uredbo o financiranju Visokega šolstva, vendar do sedaj ni bilo nobenega odziva. Tako se še naprej Univerze, fakultete in Ministrstvo za visoko šolstvo izgovarjajo na omenjeno uredbo, ki pa je ne odprejo« (Juhart 2011).

»Leta 2008 smo pripravili predlog za dopolnitev omenjene Uredbe, celo obljubili so nam, da bodo naš člen upoštevali. Na koncu pa je bila Uredba sprejeta brez našega predloga, se pravi, da financ za gluhe zopet ni bilo. Letos se pripravlja nova Uredba, ki pa ponovno izrecno ne vključuje stroškov tolmačenja« (Bauman2011).

²³ Uredbo o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov v nadaljevanju besedila poimenujem samo z besedo Uredba ali Uredba o financiranju.

Nihče od obeh izprašanih ne vidi rešitve problema v Uredbi o financiranju visokošolskih zavodov ter dopolnitvah osnovnega zakona iz katerega izhaja pravica do uporabe slovenskega znakovnega jezika. Oba se strinjata, da je ZUSZJ jasen in da je problem predvsem v sprenevedanju tistih, ki bi morali zakon implementirati.

»Kar se tiče Zveze (ZDGNS) je Uredba o financiranju visokega šolstva eno samo sprenevedanje. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je popolnoma jasen« (Juhart 2011).

»Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je zelo jasen in ni potreb, da bi ga spreminjali. Spremeniti bi bilo potrebno miselnost ljudi, ki o tem odločajo. Morda bi se moral najti študent, ki bi tožil fakulteto, kajti vsaka pravica je iztožljiva« (Bauman 2011).

Financiranje tolmačev s strani Univerz v Ljubljani in Mariboru se je po pogovoru z gluhihimi, tolmači in njihovimi predstavniki izkazal za glavni problem neuspešnega izvajanja preučevanega ukrepa. Predstavnika gluhih sta izpostavila tudi Uredbo o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov, ki naj bi bila glavni krivec, da sredstev za kritje stroškov tolmačenja ni. Na podlagi vseh informacij, pridobljenih od civilno-družbenih igralcev, sem oblikovala konkretna vprašanja za državne igralce, ki so neposredni izvajalci ukrepa tolmačenja. Njihove poglede in mnenja sem vrednotila v naslednjih dveh poglavjih.

4.4 Univerze o dejanskem izvajanju ukrepa tolmačenja

Moj namen pri intervjujih z državnimi igralci²⁴ je bil predvsem ta, da soočim mnenja, da ugotovim zakaj je financiranje tolmačev problematično ter na kakšen način bi se omenjena problematika lahko rešila. V tem poglavju sem torej vrednotila mnenja in poglede na problem financiranja tolmačev vseh treh Univerz, ki je eden od pokazateljev neuspešnega izvajanja ukrepa.

Vprašanja za Univerze so bila oblikovana na podlagi odgovorov civilno-družbenih igralcev. Predvsem me je zanimalo, ali imajo po mnenju Univerz gluhi pravico do tolmača pri predavanjih in zakaj Univerze ne plačajo stroškov tolmačenja. V naslednji fazi me je

²⁴ Državni igralci so Univerze v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem ter Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

zanimalo, kakšne rešitve univerze predlagajo, da bi se zapleti okoli financiranja tolmačev končno rešili.

Preglednica 4. 5 - Univerze o financiranju ukrepa tolmačenja

Univerze/vprašanja	Financiranje tolmačev	Razlogi za nefinanciranje	Rešitve
Ljubljana	Študenti imajo pravico do tolmača, vendar stroške tolmačenja za enkrat nosijo sami.	Nimamo namenskih sredstev za kritje stroškov tolmačenja.	Prijava po sredstvih za financiranje tolmačev v razvojni steber Uredbe.
Maribor	Niso odgovorili.	Glede nejasnosti se obrnite na društvo študentov invalidov Slovenije.	Ni bilo odgovora.
Primorska	Univerza je kot izvajalka javne službe dolžna izvajati ZUSZJ in v skladu z njim zagotoviti tolmače ter jih financirati.	S primerom, da bi gluhi študent imel tolmača se še nismo srečali.	Ni bilo odgovora.

Vir: Golob (2011); Jagodič (2011); RTVSLO (2011); Skrt (2011).

Kot lahko vidimo v zgornji razpredelnici (glej 4.5) so izkušnje Univerz z gluhih študenti zelo različne. Kljub najslabši normativni ureditvi prilagoditev za gluhe študente v študijskem procesu, se je izkazalo, da se Ljubljanska Univerza najpogosteje srečuje s gluhih študenti ter se zaveda, da je glavni problem neizvajanja ukrepa njegovo financiranje.

Glede financiranja tolmačev Univerza v Ljubljani pojasnjuje, da za stroške tolmačenja nima namenskih sredstev, ki jih ureja Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov.

»Študenti imajo pravico do tolmača, vendar stroške tolmačenja za enkrat nosijo sami. Upamo, da bomo v prihodnosti pridobili namenska sredstva tudi za kritje stroškov tolmača. UL se zaveda pomembnosti njegove prisotnosti in si želi, da bi se študentom lahko omogočilo kritje teh stroškov« (Jagodič 2011).

Na Univerzi v Ljubljani so mnenja, da bi morala država javnim zavodom zagotoviti sredstva za financiranje nalog, katere jim naloži. Rešitev problema vidijo v razvojnem stebru nove Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov²⁵, ki jo pripravlja Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo. Na podlagi podatkov svojih članic o potrebah študentov s posebnimi potrebami bi tako lahko Univerza v Ljubljani prijavila potrebna sredstva na razvojni steber omenjene Uredbe, kar bi po mnenju UL v prihodnjih letih omogočilo stalnejše financiranje tolmačev za SZJ (RTVSLO 2011).

Eden od problemov gluhih študentov, po mnenju UL, je tudi otežena komunikacija s profesorji, asistenti in ostalimi študenti.

»Težava, s katero se srečujejo gluhi in naglušni študenti je tudi pri komuniciranju s profesorji, visokošolskimi sodelavci in kolegi študenti. Veliko gluhih in naglušnih študentov kot prvi jezik uporablja slovenski znakovni jezik, ki se od slovenščine v marsičem razlikuje. Ostali pa tega jezika ne znamo« (Jagodič 2011).

Z namenom reševanja omenjenega problema Univerza v Ljubljani organizira razne seminarje in projekte.

»Trenutno poteka na Filozofski fakulteti seminar Osnove dela z gluhi in naglušnimi študenti, ki usposablja visokošolsko osebje za delo s temi študenti« (Jagodič 2011).

Univerza v Mariboru je glede zapletov okoli izvajanja ukrepa tolmačenja odgovorila: *»Glede nejasnosti o pravici do tolmača za znakovni jezik bi predlagala, da se obrnete na Društvo študentov invalidov Slovenije, enota Maribor, s katerim odlično sodelujemo. Ga. Nataša Mauko je seznanjena z vašo željo in vam bo znala najboljše pojasniti podrobnosti« (Golob 2011).*

Pričajoč odgovor kaže predvsem na to, da se nihče na Univerzi v Mariboru, ki je neposredni izvajalec ukrepa ne ukvarja z omenjeno problematiko. Društvo študentov invalidov Slovenija, na katerega naj bi se po mnenju Univerze v Mariboru obrnila, sestavljajo predstavniki

²⁵ Nova Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov je bila sprejeta 4. februarja 2011.

študentov s posebnimi potrebami, ki niso neposredni izvajalci ukrepa tolmačenja in zato na vprašanja, namenjena Univerzi v Mariboru, ne morejo odgovarjati.

Univerza na Primorskem, ki ima najbolj razdelan pravilnik o študentih s posebnimi potrebami, v katerem je kot prilagoditev določena tudi prisotnost tolmača pri predavanjih, je glede kritja stroškov tolmačenja odgovorila:

»Na Univerzi na Primorskem se do sedaj še nismo srečali s takšnimi primeri, vsekakor pa smo zavezani k spoštovanju zakonskih določil in moramo postopati skladno z njimi – tudi v primeru plačila stroškov tolmača v primeru, da ga bo kateri od naših študentov s posebnimi potrebami zahteval« (Skr 2011).

Na Univerzi na Primorskem torej niso zabeležili primera, v katerem bi gluhi študent zahteval tolmača za znakovni jezik. Na tem mestu naj še opozorim, da UP ne vodi evidence, ki bi študente s posebnimi potrebami razvrstila glede na invalidnost in njihove potrebe (glej poglavje 4.3.1). Glede na njihov odgovor in odgovore tolmačev iz primorske regije lahko ugotovim, da vrednotenje uspešnosti dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja po kazalnikih financiranja in izkušnjah iz prakse na Primorski Univerzi ni možna.

4.5 Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo (MVZT)

Po intervjujih z Univerzami je Univerza v Ljubljani tako kot ZDGNS in Zavod združenja tolmačev kot glavni vzrok nefinanciranja tolmačev s strani visokošolskih zavodov izpostavila Uredbo o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov (v nadaljevanju Uredba). To poglavje je zato namenjeno mnenju MVZT glede (ne) izvajanja ukrepa tolmačenja in njihovi obrazložitvi Uredbe.

Na tem mestu naj obrazložim, zakaj omenjeno Uredbo obravnavam v tem poglavju in ne v poglavju 4.1 (Vrednotenje normativnih podlag ukrepa tolmačenja). Uredba se je kot glavni problem nefinanciranja tolmačev in posledičnega neizvajanja ukrepa tolmačenja izkazala tekom empiričnega dela raziskave. Ker mi prebiranje Uredbe ni dalo nobenega odgovora, sem se odločila, da povprašam MVZT kateri del Uredbe predvideva sredstva za plačilo stroškov tolmačenja, če sploh jih. Zato sem v tem poglavju glede uredbe izpostavila samo tisti del, ki ga MVZT v intervjuju predstavi kot podlago za financiranje tolmačev in tisti del, ki ga izpostavi Univerza v Ljubljani v prejšnjem poglavju (glej 4.4).

4.5.1 Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov

Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov (v nadaljevanju besedila Uredba) ureja javno financiranje študijske in obštudijske dejavnosti, investicij in investicijskega vzdrževanja ter razvojnih nalog na Univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, ki jih je ustanovila Republika Slovenija, ter financiranje nacionalno pomembnih nalog z visokošolskega področja (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011).

Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo (MVZT) je na očitke Univerze v Ljubljani, da ne pridobi namenskih sredstev za izvajanje ukrepa tolmačenja odgovorilo, da so sredstva za plačevanja stroškov tolmačenja zagotovljena znotraj sredstev za študijsko dejavnost Uredbe, vendar so Univerze z razpolaganjem teh sredstev avtonomne.

»Sredstva za tolmače gluhim študentom visokošolski zavodi zagotavljajo znotraj sredstev za študijsko dejavnost, kot določa Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov. Visokošolski zavodi so avtonomni in sami razpolagajo z dodeljenimi sredstvi, glede na dejavnosti, ki jih izvajajo in glede na potrebe« (Pikec Vesel 2011).

Uredba v 3. členu študijsko dejavnost visokošolskih zavodov opredeljuje kot (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011):

- pedagoško in z njo povezano znanstvenoraziskovalno, umetniško in strokovno dejavnost,
- knjižničarsko, informacijsko, organizacijsko, upravno in drugo infrastrukturno dejavnost.

Sredstva za študijsko dejavnost lahko javni visokošolski zavodi namenijo za:

- plače in druge izdatke za zaposlene,
- prispevke delodajalca za socialno varnost,
- izdatke za blago in storitve ter
- plačila obresti in odplačila kreditov, če je bilo posojilo najeto za financiranje stroškov izvajanja študijske dejavnosti.

Sredstva za študijsko dejavnost lahko javni visokošolski zavodi namenijo tudi za nakup nematerialnega premoženja, nakup in vzdrževanje opreme, investicijsko vzdrževanje ter plačila obresti in odplačila kreditov, h katerim je bilo dano poroštvo Republike Slovenije, vendar le ob pogoju, da so predhodno zagotovljena sredstva za namene iz prejšnjega odstavka (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011).

MVZT torej trdi, da sredstva za tolmače SZJ so, s čimer se Univerza v Ljubljani ne strinja. Univerza kot rešitev problema s financiranjem navaja sredstva znotraj razvojnega stebra financiranja (v nadaljevanju RSF) Uredbe. V nadaljevanju si bomo zaradi zapisanega pogledali tudi kaj je razvojni steber in katera sredstva v okviru RSF naj bi bila namenjena za tolmače.

Uredba določa, da se v okviru RSF visokošolskim zavodom financirajo naloge oziroma projekti, ki spodbujajo (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011):

- raznovrstnost,
- internacionalizacijo,
- kakovost in
- **socialno razsežnost visokošolskih zavodov in slovenskega visokošolskega prostora.**

Kot predlaga Univerza v Ljubljani bi lahko sredstva za tolmače pridobili preko RSF, ki financira tudi projekte socialne razsežnosti visokošolskih zavodov (RTVSLO 2011).

Razvoj socialne razsežnosti spodbuja dejavnosti kot so: povečevanje vključenosti manj zastopanih oziroma različnih skupin prebivalstva v visoko šolstvo, **ustvarjanje pogojev za povečanje vključenosti študentov s posebnimi potrebami**, povečevanje dostopnosti visokošolskega izobraževanja, reorganizacija in vzpostavitev podpornih centrov študentom in osebju (karierni centri oziroma karierno in akademsko ter psihološko svetovanje, športne zmogljivosti in aktivnosti ipd.). Sredstva za naloge se dodeljujejo z javnim razpisom (Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov 2011).

4.5.2 MVZT o (ne) izvajanju ukrepa tolmačenja na slovenskih Univerzah

Po podatkih generalnega direktorja direktorata za visoko šolstvo dr. Stojana Sorčana naj bi MVZT letno visokošolskim zavodom namenilo okrog 260 milijonov evrov. Specifika teh sredstev je, da so podeljena v enem kosu, kar pomeni da jih Univerze samostojno razporejajo po svojih članicah ter same določajo za katere namene bodo sredstva porabljena (RTVSLO 2011).

Sredstva za financiranje tolmačev naj bi torej bila v okviru študijske dejavnosti Uredbe, ki pa niso specifično zapisana za ta namen .

»Visokošolski zavodi so avtonomni glede razporejanja sredstev in zavezani k izpolnjevanju zakonskih določil. MVZT ne opravlja nadzora nad njihovim delovanjem« (Pikec Vesel 2011).

MVZT je bilo že večkrat obveščeno o kršitvah izvajanja ukrepa tolmačenja s strani Zveze gluhih in naglušnih, Zavoda združenja tolmačev in varuhinje človekovih pravic. Rešitev problema vidi predvsem v spoštovanju Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika vseh vpletenih. Prav tako pa se jim zdi pomembno, da vsi gluhi študentje, ki želijo imeti tolmača zaprosijo za status študenta s posebnimi potrebami in preko statusa za pravico do tolmača (Pikec Vesel 2011).

Po mnenju MVZT do nefinanciranja tolmačev s strani Univerz prihaja tudi zato, ker gluhi študentje ne prosijo za status študenta s posebnimi potrebami. Posledično pa Univerze MVZT ne prosijo za sredstva.

»Dejstvo je, da se nekateri gluhi in naglušni študenti ne odločijo, da bodo visokošolski zavod zaprosili za status študenta s posebnimi potrebami, na podlagi katerega lahko prosijo za tolmača, saj menijo, da jim ta ne bo odobren. V letu 2009 smo slovenske univerze pozvali, da nam posredujejo informativni izračun, koliko sredstev bi potrebovali za prilagoditev študijskega procesa študentom s posebnimi potrebami. Med prejetimi odgovori ni nobena univerza navajala sredstev za tolmače« (Pikec Vesel 2011).

Na tem mestu naj opozorim na to, da Univerze ne morejo posredovati informativnega izračuna za sredstva, ki bi bila potrebna za prilagoditve študijskih procesov študentom s posebnimi potrebami, če v svojih evidencah ne vodijo statističnih podatkov o študentih s

posebnimi potrebami glede na njihovo invalidnost in potrebe (glej poglavje 4.3.1). Zato izjava MVZT, da gluhi študentje ne prosijo za status študenta s posebnimi potrebami, ker univerze v svojih informativnih izračunih do sedaj niso prosile za sredstva, ki bi pokrivala tolmačenje, ni čisto na mestu.

Na ministrstvu se zavedajo, da Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika gluhim daje zakonsko pravico do uporabe tolmača za SZJ v procesih visokošolskega izobraževanja. Ker pa še vedno prihaja do neizvajanja omenjene pravice, je MVZT vsem javnim in koncesioniranim visokošolskim zavodom poslal dopis glede pravic gluhih študentov.

»MVZT je z dopisom 070-2/2008/14 z dne 1. 3. 2011 naslovil pismo na vse javne in koncesionirane visokošolske zavode, glede pravic študentov s posebnimi potrebami – pravic gluhih in naglušnih (dopis prilagam)« (Pikec Vesel 2011).

V dopisu MVZT Univerze poziva k spoštovanju Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki določa da tolmače financirajo izvajalci javnih služb, v tem primeru visokošolski zavodi. Sredstva za tolmače gluhih in naglušnih študentov so zagotovljena znotraj sredstev za študijsko dejavnost (MVZT 2011).

5 Zaključek

Pričujoče diplomsko delo predstavlja evalvacijsko raziskavo na področju visokošolskega izobraževanja gluhih, ki po svoji invalidnosti sodijo v kategorijo študentov s posebnimi potrebami. Natančneje gre za procesno vrednotenje ukrepa tolmačenja, katerega cilj je poiskati odgovor o tem ali se je javna politika uspešno izvaja. O procesnem vrednotenju govorimo takrat, ko se osredotočamo **na vsebino** javne politike v fazi njene implantacije (Kustec Lipicer 2009, 96).

Gluhota je nevidna invalidnost, ki gluhim otežuje komunikacijo in sprejemanje informacij, ki so za ostale ljudi samoumevne. Prav zaradi te ovire so gluhi v povprečju slabše izobraženi v primerjavi z ostalimi državljani. Od leta 2002 naprej je bilo sprejetih kar nekaj pravnih aktov, ki s svojimi določili oziroma ukrepi skušajo odpraviti težave gluhih in jim omogočiti enakopravno vključevanje v življenjsko in delovno okolje. Konvencija o pravicah invalidov in Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika dajeta gluhim pravico do uporabe svojega

jezika v vseh življenjskih situacijah, v katerih gluhoti pomeni oviranost in neenakopravnost. To pravico gluhe osebe uresničujejo z ukrepom tolmačenja oziroma s pravico do uporabe tolmača za slovenski znakovni jezik (ZUSZJ 2002; Konvencija o pravicah invalidov 2008).

Cilj diplomske naloge je bil ugotoviti, ali se ukrep tolmačenja uspešno izvaja tako na normativni ravni kot dejanski ravni študijskih procesov. Natančneje me je zanimalo ali so slovenske univerze ukrep tolmačenja prenesle oziroma vpele v svoje statute in pravilnike, kar pomeni implementiranje ukrepa na normativni ravni in ali slovenske univerze dejansko uspešno izvajajo omenjen ukrep, kar pomeni da so tolmači prisotni na predavanjih in tudi plačani s strani univerz. V drugi fazi so me zanimale razlike in podobnosti pri izvajanju ukrepa tolmačenja med Univerzami v Ljubljani, Mariboru in na Primorskem.

Z namenom da bi ugotovila uspešnost implementacije ukrepa tolmačenja, tako na normativni kot dejanski ravni slovenskih Univerz, sem oblikovala dve hipotezi. Za preverjanje le-teh sem na začetku naloge določila kazalnike, ki so mi bili v pomoč pri ugotavljanju stanja na področju visokošolskega izobraževanja gluhih ter pri vrednotenju (ne) uspešnosti preučevanega ukrepa.

Tekom analize oziroma vrednotenja prilagoditev, ki jih določajo Univerze v svojih statutih in pravilnikih, sem ugotovila, da tolmača na predavanjih in pri opravljanju izpitov predvideva samo Univerza na Primorskem, ki pa ne beleži primera gluhega študenta, ki bi želel imeti tolmača za SZJ. Mariborska Univerza kot prilagoditev za gluhe študente določa samo prisotnost tolmača pri opravljanju izpitov, kar pa za gluhega študenta nima prav posebnega pomena. Ključna prilagoditev za gluhega je tolmač za SZJ pri spremljanju predavanj, saj na predavanjih študentje pridobivajo informacije in znanja o študijski snovi. Ljubljanska Univerza zaenkrat posebnega pravilnika, ki bi določal prilagoditve za študente s posebnimi potrebami, nima. Na podlagi omenjenih ugotovitev lahko prvo hipotezo z zadržkom delno potrdim, saj ukrep tolmačenja na normativni ravni uspešno izvaja Univerza na Primorskem, kar se kaže z umestitvijo omenjenega ukrepa v pravilnik univerze. Delno uspešno se izvaja na mariborski univerzi, saj je ukrep tolmačenja v svoje akte delno le umestila. Glede na to da Univerza v Ljubljani v svoje pravilnike ni umestila prisotnosti tolmača pri spremljanju predavanj ali pri opravljanju izpitov, lahko zaključim, da ukrep tolmačenja na normativni ravni ljubljanska Univerza ne izvaja uspešno. Prvo hipotezo zato delno tudi zavračam.

Pri analizi statističnih podatkov o številu gluhih oseb na posameznih Univerzah sem ugotovila, da nobena od univerz ne vodi statističnih podatkov o številu gluhih študentov, ki so zaprosili za tolmača. Na podlagi statističnega kazalnika lahko torej sklepam, da se ukrep tolmačenja ne izvaja uspešno na vseh treh univerzah, saj univerze, če vodijo skupno evidenco za vse kategorije invalidov, ne morejo predvideti, katere prilagoditve potrebuje posamezni invalid in kakšni so stroški za prilagoditve.

Tekom vrednotenja izkušenj iz prakse gluhih študentov, tolmačev in njihovih predstavnikov sem ugotovila, da na ljubljanski in mariborski univerzi ni sporna prisotnost tolmača, ampak financiranje le-tega. ZUSZJ določa, da morajo izvajalci javnih služb, kar univerze tudi so, zagotoviti sredstva za plačevanje tolmačev, ki pa tega ne storijo. Študenti so tako primorani 100 ur vavčerjev, ki jih na leto dobijo od centra za socialno delo za svoje individualne potrebe, porabiti, da lahko sledijo predavanjem na fakultetah. Kazalnik financiranja tolmačev torej kaže na neuspešno izvajanje ukrepa tolmačenja na dejanski ravni ljubljanske in mariborske univerze. Moram pa na tem mestu opozoriti tudi na to, da nekateri gluhi študentje ne želijo imeti tolmača in za njega tudi ne prosijo. Spet drugi ne vedo, da imajo pravico do tolmača, financiranega s strani fakultete. Ta ugotovitev se lepo kaže na primeru Univerze na Primorskem, ki do sedaj še ni zabeležila gluhega študenta, ki bi prosil za tolmača, čeprav ima univerza omenjeno prilagoditev v svojem pravilniku. Tudi pri poskusih, da bi pridobila intervjuje gluhih študentov primorskih fakultet, nisem bila uspešna. Dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja na primorski univerzi iz tega razloga ne morem ovrednotiti. Na neuspešno izvajanje ukrepa kaže samo kazalnik statističnih podatkov. Primorska univerza namreč, podobno kot ostali dve, ne vodi evidence o študentih s posebnimi potrebami glede na njihovo invalidnost, zaradi česar tudi ne more predvideti sredstev za tolmače. Na podlagi tega podatka bi lahko zaključila, da se ukrep ne izvaja uspešno, vendar je samo en pokazatelj premalo za vrednotenje dejanske uspešnosti izvajanja ukrepa v okviru Univerze na Primorskem.

Na podlagi vseh teh ugotovitev moram v celoti zavrniti svojo drugo hipotezo, saj ljubljanska in mariborska univerza do sedaj še nista plačali stroškov tolmačenja, primorske univerze, zaradi pomanjkanja podatkov, ne morem ovrednotiti.

Glede na ugotovitve glede dejanskega izvajanja ukrepa tolmačenja, sem se v luči iskanja rešitev obrnila na vse tri univerze ter Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Mariborska Univerza ni odgovorila na moja vprašanja, primorska univerza pa je zagotovila, da bi v primeru študija gluhega študenta v skladu z ZUSZJ zagotovili tudi sredstva za tolmača. Po pogovoru z ljubljansko univerzo se je izkazalo, da bi na Univerzi v Ljubljani želeli financirati tolmače, vendar za to nimajo sredstev, s čimer pa se ne strinjajo na MVZT, ki odgovarja da so sredstva za tolmače predvidena v okviru študijske dejavnosti Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov.

Na podlagi intervjujev z vsemi vpletenimi sem ugotovila, da gre v primeru financiranja tolmačev za prelaganje odgovornosti. Zaskrbljujoče je dejstvo, da v devetih letih od kar je ZUSZJ v veljavi problema financiranja še vedno niso rešili. Največjo škodo ob tem občutijo prav gluhi, ki imajo tako neenake možnosti za pridobitev visokošolske izobrazbe.

Kot možno rešitev problema financiranja tolmačev vidim v novem Zakonu o izenačevanju možnosti invalidov, ki določa roke, v katerih bodo univerze primorane urediti prilagoditve za študente s posebnimi potrebami ali pa v razvojnem stebru financiranja Uredbe kot to predlaga Univerza v Ljubljani. Kdaj se bo sistem financiranja tolmačev zares vzpostavil se bo pokazalo v naslednjih letih.

Teorija evalvacijskega raziskovanja javnih politik mi je pri izvedeni analizi omogočila razkriti vrednost oziroma uspešnost vsebine analiziranega javnega ukrepa, ki temelji na vrednoti enakopravnega vključevanja gluhih v procese visokošolskega izobraževanja. Na podlagi zbranih podatkov, ki sem jih pridobila z metodami evalvacijskega raziskovanja, sem ugotovila, da je uspešnost implementacije javnih politik oziroma ukrepa odvisna od vseh vpletenih igralcev, tako neposrednih izvajalcev ukrepa kot tudi njegovih uporabnikov in ne samo od vsebine javnega ukrepa. Izkazalo se je namreč, da je vsebina jasna, saj temelji na vrednoti enakopravnosti, ki bi morala biti vodilo vsem neposrednim izvajalcem ukrepa. Po drugi strani pa ZUSZJ ne predvideva sankcij za njegove kršitelje. Iz te ugotovitve lahko sklepam, da izvajalci javnih politik ne bodo izvajali ukrepa, ki temelji na določeni vrednoti, če v to ne bodo prisiljeni z zagroženo kaznijo.

6 Literatura

Bauman, Jasna, ur. 2009. *Stanje slovenskega znakovnega jezika. Ekspertiza*. Ljubljana: Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik.

Bauman, Jasna. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. januar.

Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2000. *Navodila za pisanje seminarske naloge in diplomskega dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Dolanec, Srečo. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. januar.

Drev, Simona. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 28. januar.

Dunn, William N. 1994. *Public Policy Analysis: An Introduction*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice- Hall.

Dye, T.R. 1995. *Understanding Public policy*. Englewood Cliffs, New Yersey: Prentice Hall.

Fink Hafner, Danica. 2002. *Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike*. V *Analiza politik*, ur. Danica Fink Hafner in Damjan Lajh, 7-28. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fischer Frank.1995. *Evaluating Public Policy*. Wadsworth: Thomson Learning.

Frančeškin, Tatjana. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 7. marec.

Golob, Andrejka. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 21. marec.

Hafner Fink, Mitja. 1998. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hogwood, W.B., A.L. Gunn. 1984. *Policy Analysis for the Real World*. Oxford: Oxford University Press.

Hotzl, Kaja. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. februar.

Jagodič, Gregor. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 8. marec.

Jakopič, Bogo. 1998. *Oris zgodovine vzgoje in izobraževanja gluhih v svetu*. Ljubljana: Zveza gluhih in naglušnih Slovenije.

Jonovič, Suzana. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 13. februar.

Juhart, Matjaž. 2006. *Socialna struktura gluhih članov društev gluhih in naglušnih v Sloveniji za leto 2005*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

--- 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. januar.

Kanalec, Mateja. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 21. januar.

Koser, Marija. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. februar.

Kotar, Mirjam. 2002a. Država kot javnopolitični igralec. *V Analiza politik*, ur. Danica Fink Hafner in Damjan Lajh, 49-66. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2002b. Vrednote v analizi javnih politik. *V Analiza politik*, ur. Danica Fink Hafner in Damjan Lajh, 121-140. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Košir, Stanislav. 1999. *Sluh: naglušnost in gluhost*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih.

Kustec Lipicer, Simona. 2002. Evalvacija ali vrednotenje javnih politik. *V Analiza politik*, ur. Danica Fink Hafner in Damjan Lajh, 140-156. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

---. 2009. *Vrednotenje javnih politik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kuzma, Maja. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. januar.

Lah, Robert. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. januar.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008. *Konvencija o pravicah invalidov*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2011. *Študenti s posebnimi potrebami*. Dopis 070-2/2008/14 poslan visokošolskim zavodom dne 1. marec.

Parsons, W. 1999. *Public policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar.

Pikec Vesel, Urška. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 31. marec.

Redžepovič, Aljoša. 1995. *Odrasli gluhi in naglušni v Sloveniji*. Ljubljana: Dan.

Skr, Iris. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 12. april.

Statut Univerze v Ljubljani. Ur. l. RS 8/2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20058&stevilka=230> (12. december 2010).

Statut Univerze na Primorskem (Statut UP-UPB1). Ur.l. RS 73/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200373&stevilka=3580> (13. december 2010).

Statut Univerze v Mariboru (Statut UM-UPB8). Ur. l. RS 1/2010. Dostopno prek: <http://www.uni-mb.si/podrocje.aspx?id=437> (10. december 2010).

Toš, Niko. 1988. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

TV Slovenija, 1.program. 2011. *Prisluhnimo tišini*. Ljubljana, 27. februar.

Ule, Mirjana. 1996. *Psihologija tržnega komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Univerza v Mariboru. 2008. *Pravilnik o študijskem procesu študentov invalidov* (Obvestila UM št. XXVI-3-2008). Dostopno prek: <http://www.uni-mb.si/dokument.aspx?id=12813> (10. december 2010).

Univerza na Primorskem 2008. *Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami na Univerzi na Primorskem*. Dostopno prek: http://www.upr.si/fileadmin/user_upload/akti/Pravilniki_UP/Pravilnik_studen._s_pos._potre/PRAVILNIK-O-STUDENTIH-S-POSEBNIMI-POTREBAMI-NA-UP_9-4-2008.pdf (12. december 2010).

Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov. Ur. l. RS 7/2011. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20117&stevilka=271> (31. marec 2011).

Ustava Republike Slovenije. Ur.l. RS 33/91, 36/2004.

Vedung, Evert. 1997. *Public policy and program Evaluation*. New Brunswick: Transaction Publisher.

Vrtačič, Vlasta. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. februar.

Weiss, Carol. H.1998. *Evaluation: methods for studying programs and policies*. New Jersey: Prentice Hall.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI). Ur.l. RS 94/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201094&stevilka=4936> (20. april 2011).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP). Ur.l. RS 54/2000. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200054&stevilka=2496> (1. december 2010).

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ). Ur.l. RS 96/2002 (14. november 2002).

Zakon o ratifikaciji konvencije o pravicah invalidov in izbirnega protokola o pravicah invalidov (MKPI). Ur.l. RS 37/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=86045> (2. december 2010).

7 Priloge

Priloga A: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 1: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije

Odgovarjal je Matjaž Juhart, sekretar Zveze gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS)

Intervju sem opravila na sedežu ZDGNS 20.1. 2011

1. Kot strokovnjak oziroma civilna družba ste sodelovali pri nastajanju Zakona o uporabi SZJ. Katere po tem zakonu sprejete pravice, so po vašem osebnem mnenju bistvene v primeru gluhih?

Pri nastajanju Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika smo sodelovali skupaj z Zavodom Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik. Pisec zakona pa je Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve. Bistvena pravica v tem zakonu je, da lahko gluha oseba uporablja svoj jezik, kar pomeni, da lahko sporoča in sprejema informacije v svojem jeziku pred vsemi državnimi organi. Ta pravica je zagotovljena z uporabo tolmača za slovenski znakovni jezik.

2. Ali imajo gluhi pravico do tolmača v procesih visokošolskega izobraževanja in kaj pomeni dodatnih 100 ur za izobraževalne namene po 13. členu ZUSZJ?

Po tem zakonu imajo gluhi študenti pravico do tolmača. Ministrstvo za šolstvo in šport, ki je prav tako sodelovalo pri pisanju zakona je vneslo 11. člen, ki v zadnjem odstavku pravi, da se pri izvajanju storitev javne službe lahko gluhi osebi na podlagi individualiziranega načrta omogoči sporazumevanje na drugačen način, ki je sprejemljiv za gluho osebo.

Na podlagi tega individualnega načrta, bi se moral zapisati način obsega oziroma kdaj in kje gluha oseba potrebuje tolmača. Največkrat je tako, da gluha oseba ne pride do možnosti oziroma sestanka z pristojnimi na Univerzi, da bi tak načrt dobil in posledično se ne izrazi potreba do tolmača. Gluha oseba pa ponavadi pri svojih pravicah tudi ne vztraja. V 13.

členu zakon določa, da imajo dijaki in študenti, zaradi dodatnih potreb pri izobraževanju dodatnih 100 ur vavčerjev. Vavčer pomeni korištenje tolmača za osebne potrebe. Gluha oseba torej vsako leto prejme kartončke (30 ur vavčerjev), ki jih pri tolmačenju izroči tolmaču. Študentje pa imajo dodatnih 100 ur, ki pa so namenjeni osebni rabi, npr. pri skupinskem učenju z ostalimi študenti, pri izdelavi seminarske naloge, itd. Stroške tolmačenja pri predavanjih, pri urejanju zadev v referatu, pri ocenjevanju -ustnem izpitu pa bi morala kriti Univerza, kot izvajalka javne službe, saj gre v teh primerih za postopke pred javnimi organi. Dogaja pa se, da na nekaterih predavanjih, ko ima gluhi študent prisotnega tolmača, tolmačenje plača z vavčerjem. Zaenkrat še nimamo podatka, da bi katera fakulteta plačala tolmača.

3. Ali vodite kakršnokoli evidenco o gluhih študentih, ki so zaprosili za tolmača in so ga v času študija tudi imeli?

Zveza neposredno ne vodi evidence o gluhih študentih. Po podatkih, ki sem jih prejel od Zavoda Združenja tolmačev je skupaj dijakov in študentov 63. Po podatkih Društva študentov invalidov Slovenije pa naj bi bilo 6 gluhih in naglušnih študentov, ki so tudi včlanjeni v društvo.

4. Nekateri Univerze imajo v svojih pravilnikih zelo jasno določeno, da imajo gluhi pravico do tolmača. Ali se v praksi po izkušnjah, ki jih imate z gluhi študenti omenjena pravica izvaja?

Tudi sami smo naredili analizo pravilnikov, ki jih imajo vse tri Univerze. Kot ste že sami ugotovili ima najbolj urejen pravilnik Univerza na Primorskem. Kot sem seznanjen je pri nastajanju pravilnika primorske Univerze sodeloval naglušen profesor. Boj pa se, da so pravice le mrtva črka na papirju. Problem pri raznih pravilnik je, da gluhi študentje velikokrat ne vedo za njih in posledično ne vedo katere možnosti imajo.

5. V kateri točki prihaja do problemov izvajanja pravice do tolmača na fakultetah?

Največji problem izvajanja pravice do tolmača je financiranje. Ministrstvo za delo, ki je tudi pisec zakona je zakon tolmači: Univerze morajo zagotoviti tolmača gluhim osebam.

Ministrstvo za Visoko šolstvo je po sprejetju zakona izdalo dopis, da se morajo vse Univerze financirati uporabo tolmača. Potem pa se je zamenjalo vodstvo na Univerzi in Univerze so se uprle, da za kritje stroškov tolmača nimajo sredstev. Ministrstvo za visoko šolstvo je odgovorilo, da naj Univerze krijejo te stroške, ki jih bo naknadno poravnalo ministrstvo. Ko

pa so se začele prve prijave/ prošnje gluhih za tolmača, so Univerze odgovorile, da stroškov ne bodo same financirale in da mora to urediti Uredba o financiranju Visokega šolstva. Ministrstvo za visoko šolstvo je nato pod novim vodstvom podalo pisno obrazložitev, da tolmačenj predavanj ne bo plačalo, plačalo bo samo tolmača v postopkih, kot je na primer: urejanje raznih zadev v študentskem referatu in podelitev diplom. Začeli so se sklicevati na prej omenjeno uredbo, katero naj bi bilo potrebno spremeniti oziroma dopolniti. Pred dvema letoma (leta 2009) smo bili na Ministrstvu za Visoko šolstvo, kjer smo skupaj uskladili uredbo, vendar ni bila sprejeta. Vsaka uredba velja dve leti, zato smo v zadnjih šestih mesecih poslali 3 prošnje za sprejem, da bi zopet usklajevali Uredbo o financiranju Visokega šolstva, vendar do sedaj ni bilo nobenega odziva. Tako se še naprej Univerze, fakultete in Ministrstvo za visoko šolstvo zgovarjajo na omenjeno uredbo, ki pa jo ne odprejo.

6. Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti, da bi se omenjena pravica uspešno izvajala v procesih visokošolskega izobraževanja?

Kar se tiče Zveze (ZDGNS) je Uredba o financiranju visokega šolstva eno samo sprenevedanje. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je popolnoma jasen- gluhi izrazi potrebo po individualnem načrtu in potem naj se to spelje.

Priloga B: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 2: Zavod združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik (SZJ)

Odgovarjala je Jasna Bauman, direktorica Zavoda združenja tolmačev za SZJ

Intervju sem opravila na sedežu Zavoda združenja tolmačev za SZJ 27.1. 2011

1. Kot strokovnjak oziroma civilna družba ste sodelovali pri nastajanju Zakona o uporabi SZJ. Katere po tem zakonu sprejete pravice, so po vašem osebnem mnenju bistvene v primeru gluhih?

Bistvena Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika je ta, daje prvič v zgodovini gluhim dana zakonska pravica, da uporablja slovenski znakovni jezik, ki jo uresničuje s pomočjo tolmača. Zakon postavlja gluho osebo v aktivno vlogo, ker državi nalaga, da mora zagotoviti tolmača po uradni dolžnosti, po drugi strani pa zakon gluhi osebi omogoča, da se sam odloča v kateri življenjski situaciji bo to pravico uveljavljal. Za primere osebne rabe mu namreč država zagotavlja 30 ur tolmačenja na leto.

2. Ali imajo gluhi pravico do tolmača v procesih visokošolskega izobraževanja in kaj pomeni dodatnih 100 ur za izobraževalne namene po 13. členu ZUSZJ?

Naš zavod, Zveza društev gluhih in naglušnih, ki smo bili udeleženi pri nastajanju zakona in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je tudi pisec zakona zakon tolmačimo tako, da imajo po tem zakonu gluhi študentje pravico do tolmačenja predavanj in vaj, katere stroške krije fakulteta. Dodatnih 100 tolmačenja v obliki vavčerjev pa je namenjenih študentovi osebni rabi, npr. skupinsko učenje, inštrukcije, udeležitev neobveznih predavanj, ipd.

Leta 2005 smo Univerzi v Ljubljani poslali vprašanje, kako imajo namen implementirati ZUSZJ v visokošolsko izobraževanje. Odgovor je bil za nas zelo zadovoljiv, saj so nam na Univerzi v Ljubljani zagotovili, da bodo Zakon (ZUSZJ) upoštevali, saj je zakon hierarhično nad statutom Univerze. Za dodatna sredstva naj bi zaprosili Ministrstvo za visoko šolstvo, članicam univerze pa naj bi poslali navodila, da morajo ZUSZJ dosledno upoštevati. V letu 2007, ko je gluhi študent Srečko Dolanc zaprosil za tolmača pa mu fakulteta ni hotela kiti stroškov. Zaradi tega zapleta smo leta 2008 angažirali takratno poslanko Barbaro Tavš Žgajnr, ki je takratni ministrici za Visoko šolstvo postavila poslansko vprašanje. Ministrica za Visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Mojca Kucler Dolinar je na poslansko vprašanje v zvezi s pravico do tolmača gluhih v procesih visokošolskega izobraževanja sprejela stališče Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ter obljubila zagotovitev dodatnih finančnih sredstev. Ta sredstva naj bi zagotovili pri pripravi nove Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic Univerz. V dokaz vam prilagam odgovor na poslansko vprašanje v elektronski obliki.

3. Ali vodite kakršnokoli evidenco o gluhih študentih, ki so zaprosili za tolmača in so ga v času študija tudi imeli?

Pri nas vodimo evidenco koliko je študentov in dijakov skupaj in to je trenutno 46. Trenutno pa imamo štiri študente, ki uporabljajo tolmača, od tega en študent študira v Mariboru, ostali trije pa v Ljubljani. Vsi pa tolmače plačujejo z vavčerji, ki pa temu niso namenjeni.

4. Nekatere Univerze imajo v svojih pravilnikih zelo jasno določeno, da imajo gluhi pravico do tolmača. Ali se v praksi po izkušnjah, ki jih imate z gluhi študenti omenjena pravica izvaja?

Absolutno se ne izvaja pravica tako kot bi se morala po zakonu. ZUSZJ namreč določa, da morajo javne institucije, kamor spadajo tudi univerze in fakultete predvideti stroške tolmačenja v svojih letnih proračunih. Študentje pa tolmače plačujejo z vavčerji, ki bi jih morali imeti za osebno rabo.

5. V kateri točki prihaja do problemov izvajanja pravice do tolmača na fakultetah?

Predvsem je problem pri financah. Univerze se zgovarjajo na Uredbo o javnem financiranju visokošolski zavodov, ki stroškov tolmačenja ne predvideva. Leta 2008 smo pripravili predlog za dopolnitev omenjene Uredbe, celo obljubili so nam, da bodo naš člen upoštevali. Na koncu pa je bila Uredba sprejeta brez našega predloga, se pravi, da financ za gluhe zopet ni bilo. Letos se pripravlja nova Uredba, ki pa ponovno ne vključuje stroške tolmačenja. Skupaj z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve smo poslali pripombo oziroma opomnik, vendar na odgovor še čakamo.

Če vam podam čisto osnovni izračun stroška tolmača na študenta za eno leto. Obveznih ur predavanj je tam okoli 1000. Ura tolmačenja stane 25, 54 evra, to pomeni 25.000 evrov na študenta letno. Študentov pa je zelo malo.

Velikokrat pa smo v pogovoru z Ministrstvom za visoko šolstvo slišali tudi, da so Univerze avtonomne in se zato ne morejo vmešavat. Torej sami izgovori.

6. Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti, da bi se omenjena pravica uspešno izvajala v procesih visokošolskega izobraževanja?

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je zelo jasen in ni potreb, da bi ga spreminjali. Spremeniti bi bilo potrebno miselnost ljudi, ki o tem odločajo. Morda bi se moral najti študent, ki bi tožil fakulteto, kajti vsaka pravica je iztožljiva.

Priloga C: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 3: Gluhi študentje in diplomanti Univerze v Ljubljani

Vprašanja:

1. Ali poznate pravice, ki izhajajo iz Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika? Če da, prosim navedite katere od njih poznate. Če ne, prosimo navedite zakaj ne.
2. Katero fakulteto obiskujete (navedite tudi Univerzo)? Primer: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
3. Ali vam fakulteta glede na to, da ste gluhi omogoča pravico do tolmača ali katerokoli drugo prilagoditev pri spremljanju predavanj in opravljanju izpitov?
4. Od koga je odvisno, da imate posebne prilagoditve - ali so zato zasluženi profesorji, Zveza tolmačev ...?
5. Ali ste z uporabo tolmača po vašem mnenju bolj uspešni, lažje razumete študijsko gradivo in lažje opravljate izpite oziroma ali bi vam tolmač pripomogel k hitrejšem dosegu univerzitetne izobrazbe?
6. Če imate tolmača, kako poteka postopek, da ga pridobite in kdo tolmača financira (študent sam ali fakulteta oziroma pristojna Univerza)? - **odgovarja tisti študent, ki je na tretje vprašanje odgovoril pritrdilno**
7. Kje se zatakne oziroma v kateri točki pride do problema, da tolmača pri spremljanju predavanj nimate? - **odgovarja tisti študent, ki bo na prvo vprašanje odgovoril nikalno**

Odgovori:

Simona Drev (študent 1) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 28.1. 2011

1. *Zakon o slovenskem znakovnem jeziku: ga poznam bolj malo. Kot študentka sem imela pravico pridobiti 100 ur vavčerjev, kar sem opazila da je za gluhe študente bistveno premalo. Zdaj kot zaposlena pa prejmem 30 ur vavčerjev (ne le zaposleni, tudi preostali prejmejo toliko ur.) Do vavčerjev pa so upravičeni le tisti, ki imajo veliko okvaro sluha (gluhota), in uporabljajo znakovni jezik kot materni jezik, oziroma kasneje naučeni jezik. 2.*
2. *L.2009 sem že končala faks, in sicer na Biotehniški fakulteti, smer mikrobiologija (univerzitetni program)*

3. *V času absolventa sem pridobila pravico do vavčerjev, kar pomeni, da nimam dosti prakse z uporabo vavčerjev pri predavanjih. Nisem imela nobenih prilagoditev, imela sem možnost podaljševanja ure pri pisnem preverjanju izpitov, vendar jih nisem potrebovala.*
4. *Mislím , da od profesorjev, če imaš srečo, da se kakšen profesor potegne za gluhega študenta, ki ga poučuje in za njegove pravice do tolmača. Sama sem imela pozitivno izkušnjo pri profesorici v prvem letniku študija, ki je prosila na fakulteti, naj mi dodelijo študenta za pomoč pri praktičnih vajah, da mi je asistiral. Takrat sem bila na operaciji polževega vsadka, en mesec sem bila brez slušnega pripomočka, brez katerega nisem mogla slediti predavanjem niti navodilom pri izvajanju laboratorijskih del.*
5. *Kot že omenjeno, nimam prakse, vendar sem od drugih gluhih študentov slišala, da uspešno sledijo študijskim predmetom, če so zraven prisotni tolmači, in odnesejo prav tako veliko informacij, enako kot ostali slišéči študentje. Veliko lažje bi bilo, če bi poleg tolmača bil dodeljen še zapisnikar.*

Suzana Jonovič (študent 2) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 13.2.2011

1. *Malo vem o pravicah do tolmača. Gluhi imamo pravico do tolmača na predavanjih, pri izpitu, pri urejanju zadev, pred državnimi organi, organi samouprav, izvajalci javnih pooblastih, v življenjskih situacijah...*
2. *Višja strokovna šola za poštni promet v Ljubljani.*
3. *Ja, faks mi omogoča pravico do tolmača.*
4. *Zasluženi so tolmači.*
5. *Malo ja bolj razumljivo s pomočjo tolmača, problem je, ker je potrebno zapisovati zapiske in problem je, ker ne obstaja kretnja s strokovnimi izrazi in kretnja v angleškem jeziku.*
6. *Študent sam financira tolmača.*

Maja Kuzma (študent 3) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 27.1. 2011

1. *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika poznam bolj malo. Poznam le samo to, da gluhi dobimo 100 ur vavčerja na leto (za dijake in študente) oz. 30 ur (za ostale).*
2. *Obiskujem Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo, Univerza v Ljubljani.*
3. *Iz mojega videnja: fakulteta je že poiskala v tej smeri, da bi mi olajšala težave glede plačevanja tolmača. Prošnja je bila izdana, postopek se je verjetno že iztekel (zagotovo je bilo*

nekaj v tej smeri), a odgovora od njih pa nisem še nič dobila. Lahko da sem premalo "gnjavila", ampak sedaj pa mi ni potrebno več, ker sem absolventka in tolmača ne potrebujem več, ker so se mi zaključila predavanja oz. laboratorijske vaje. Vem, da je dobro da se to čim prej uredi za bodočo generacijo gluhih. Do takrat se bo pa verjetno marsikaj uredilo. Fakulteta oz. v referatu so mi bili vedno pripravljeni pomagati, svetovati, usmerjati. Glede izpitov sem imela podaljšan čas, ustnega nisem bila oproščena, saj je pisni del vedno obsegal računske stvari, malo pa teoretične, ustni pa sama teorija. Seveda pa so profesorji videli, da imam sposobnost odgovarjanja brez tolmača. Rešitev je bila...če kaj nisem razumela, so napisali na papir. Je pa že nekaj omenila, da lahko pri njih brezplačno kopiram zapiske ter da mi nekateri profesorji dajo njihove zapiske in sama kopiram, zatem pa vrnem.

4. V bistvu sem dobila že v začetku študija vabilo od Zavoda za gluhe in naglušne za strokovno preverjanje. Na podlagi tega so mi izdali odločbo, da imam status študenta s posebnimi potrebami. Tako da sem z tem nazivom res lažje šla skozi študij. Seveda pa so nekateri profesorji oz. asistenti bili pripravljeni pomagat pri nejasnem razumevanju snovi.

5. Jasno! Tolmač je kot moje uho. Daje mi jasno sliko predavanj in lažje sledim oz. sem na tekočem. Jasno pa je, da kdaj pa kdaj je predavanje dolgo in se že mi koncentracija izgubi ob spremljanju tolmača.

6. Moj postopek: pogledam svoj urnik. Vidim, da je to predavanje nujno, poiščem tolmača po listi ali po spominu, mu napišem sms, če ima čas za tolmačenje ob dnevu in ob uri za predmet predavanja. Če potrdi, da ima čas, napišem lokacijo srečanja ter kdaj lahko malo prej pride. Če nima časa, pa znova poiščem drugega. SE zgodi, da nobenega ni, in pridem na predavanje sama, v odvisnosti od odgledovanja s ustnic in zapiskov sošolcev. Po koncu predavanj mu dam vavčerje - npr. za 2 uri dam 2 vavčerja. Podpišem, in tolmač odide....

Mateja Kanalec (študent 4) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 21.1. 2011

1. No, bolj malo poznam pravice, samo vem da bi morala univerza oz fakulteta plačevati tolmača, ne pa bi mi oz. jaz plačevati tolmača.

2. Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, smer GRAFIČNA IN MEDIJSKA TEHNIKA

3. Za tolmača se sama poskrbim. Pa lahko pišem na izpitu več časa, pa lahko dogovorim za individualno izpita odvisno od profesorja.

4. Kot sem odgovorila iz 3. vprašanja. Bolj so zasluženi profesorji, če so razumevajoči

5. *Za mene ne bi mogla iti na faksu brez tolmača, če nič ne razumem brez tolmača. Prehitro bi obupala. Še sreča da lahko hodim v faksu, če je zraven tolmača, potem pa lažje preživim v faksu. In zdaj sem po mojemu mnenju uspešna v faksu z tolmača, če sem hodila v zavodu za gluhe in naglušne od malega, to pa je dosežek zame.*

6. *Tako se dobim tolmača s pisanjem sms, če so kaj prosti za določen termin. Vedno se sama poskrbim za stroške tolmače, saj dobivam vavčerja za vsako leto. A če bi jaz sama in edina gluha v faksu, pol pa bi to vso vavčerje zmanjkalo v pol leta in imam srečo da imam gluho sošolko ki tudi hodi v faksu kot jaz in v istem letniku. In oba se plačujeva sama za tolmača.*

Robert Lah (študent 5) je na vprašanja odgovoril po elektronski pošti 27.1. 2011

1. *DA. 100 ur vavčerja dobijo študenti, ki imajo izkaznico gluhe oseb, in 30 ur dobijo gluhi, ki niso študenti. V zakonu so zapisani člani o tarifi in statusu tolmača, sestavi Sveta SZJ, nalogo izvajalca za tolmače, definiciji sporazumevanja med gluhi in slišječimi osebami oziroma s posredovanjem tolmača.*

2. *Fakulteta za računalništvo in informatiko, smer Informatika, Univerza v Ljubljani.*

3. *Fakulteta mi ni ponudila prisotnost tolmača na predavanjih oziroma vajah. Enkrat sem za govorilno uro s profesorjem porabil zasebni vavčer. Profesorji iz te fakultete so mi prilagodili način v ustnem izpitu, kjer sem bil sam. Po drugem letniku nisem več hodil na predavanja, ker gluhi v razumevanju snovi potrebujemo drugačen pristop. Prevode tolmačev ne pomagajo gluhim študentom dosti oziroma v celoti.*

4. *Profesorji in asistenti sami*

5. *Na predavanju nikoli nisem uporabljal tolmače, ker vem, da ne bom razumel hiter in dolg (po 3 ure) prevod. Gluhi študenti bodo v celoti razumeli predavanje oziroma snov, če ga razlaga predavatelj – ne tolmač - v kretnji, še posebej v »pojmovni kretnji«.*

Srečo Dolanc (študent 6) je na vprašanja odgovoril po elektronski pošti 27.1. 2011

1. *Poznam pravice, ki izhajajo iz Zakona o uporabi SZJ. Poznam to, da vse javne ustanove morajo plačati tolmača vendar v mejah do 30 oz. 100 ur za študente*

2. *Fakulteta za farmacijo, edina v Sloveniji.*

3. *Fakulteta mi do sedaj ni naredila nič za plačevanje tolmačev z njihove strani. Temu vprašaju in odgovornosti se je fakulteta, univerza v LJ, ministrstvo za socialno delo in*

ministrstvo za visoko šolstvo in znanost do sedaj samo prelagala drug drugega dalje do novih volitvah. Od tod so potem novi ljudje, ki ne vedo prav dosti o mojih dosedanjih prošnjah. Fakulteta pa mi je dala edino samo tiste prilagoditve, ki so bile v okviru njenih zmožnosti - omogočeno sedenje v prvih vrstah!, govorilne ure in po potrebi tudi lahko malo časovno podaljšam izpit. To je tudi vse.

4. *Do sedaj nobeden. Samo uporabnik, oz. jaz sam s svojimi prošnjami in idejami...*

5. *Ja in ne. Ja v primeru, ko gre za laboratorijske vaje in kratka predavanja ter strokovni ogledi v različnih farmacevtskih ustanovah. Ne v primeru dolgih predavanj, ker moje oči postanejo preprosto preveč utrujene. Za gradivo pa daleč največ razumem sam s svojim branjem, razmišljanjem in dobrimi zapiski.*

6. *Do sedaj se to ne bo nič uresničilo.*

7. *Zakon je "luknjav" in preveč posplošen, zato potem vsi izkoriščajo pravico do lastne interpretacije razumevanja pravic iz tega zakona in medsebojnega merjenja moči inštitucij ter čakajo da mine nekaj tistih kratkih let, da potem mene nazadnje ni več na faksu. To se že zdaj kaže, saj sem malo pred kratkim zaključil zadnji semester predavanj in laboratorijskih vaj. Tako da meni zdaj ostajajo samo še izpiti. Potem bo moja zgodba okrog tolmačenja najbrž postala nekako neaktualna in šla tudi v pozabo. Vsekakor nima smisla (in tudi nočem), da bi šel tožiti za svojo pravico še na sodišče itd... To tudi oni predobro vedo, da zelo malo ljudi si drzne odločiti za tožbo.*

Priloga Č: Odgovori na vprašanja - Nedržavni igralec 4: Tolmači slovenskega znakovnega jezika

Vprašanja:

1. Koliko časa že delujete kot tolmač za slovenski znakovni jezik in v kateri regiji v Sloveniji tolmačite?
2. Ali ste kadarkoli tolmačili na predavanju ali izpitu gluhi osebi, ki obiskuje fakulteto?
3. Če ste na drugo vprašanje odgovorili z da, me zanima ali je vaše tolmačenje plačala fakulteta oziroma pristojna Univerza ali študent z vavčerjem?

Odgovori:

Marija Koser (tolmač 1) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 10.2.2011

- 1. Na področju tolmačenja delujem že 22 let, največ na območju Štajerske, v kolikor pa je potreba tolmačim tudi drugje po Sloveniji.*
- 2. Na Pedagoški fakulteti v Mariboru sem tolmačila predavanje in tudi izpitni del gluhi študentki.*
- 3. Moje dosedanje tolmačenje je uporabnica plačala z vavčerjem.*

Kaja Hotzl (tolmač 2) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 10.2. 2011

1. Četrto leto-Štajerska
1. Da.
2. Takrat še z vavčerjem,saj se je fakulteta upirala prevzemu stroškov

Vrtačič Vlasta (tolmač 3) je na vprašanja odgovorila po telefonu 10.2. 2011

1. 3leta, Primorska regija
2. Da, vendar samo na fakultetah Univerze v Ljubljani.
3. Vedno so študentje plačevali z vavčarjem, čeprav je gluha oseba na začetku študija fakulteti sporočila, da je študent s posebnimi potrebami in potrebuje tolmača.

Tatjana Frančeskin (tolmač 4) je na vprašanja odgovorila po elektronski pošti 7.3.2011

1. Kot tolmač delujem od leta 2004, to je 7 let in tolmačim v južno primorski regiji
2. Ne

Priloga D: Dopis o temi zanimanja - Državni igralec 1: Univerza v Ljubljani

Informacije o temi zanimanja je posredoval mag. Gregor Jagodič, samostojni svetovalec za stike z javnostmi Univerze v Ljubljani.

Dopis sem prejela preko elektronske pošte 24.3.2011

Vprašanja posredovana Univerzi v Ljubljani dne 8.3.2011:

1. Katere prilagoditve pri spremljanju predavanj in preverjanju znanja Univerza v Ljubljani omogoča gluhim študentom?
2. *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je stopil v veljavo leta 2002. Koliko gluhih študentov je bilo vpisanih na Univerzo v Ljubljani od leta 2003 naprej in koliko jih je diplomiralo.*
3. Ali morda vodite evidenco o tem, koliko študentov je imelo pri predavanjih tolmača za slovenski znakovni jezik.
4. *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika določa, da imajo gluhe osebe pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javne službe, kar so tudi univerze kot izvajalke nacionalnega izobraževalnega programa. V istem zakonu je tudi določeno, da plačilo stroškov tolmačenja izvajalci javnih služb zagotavljajo v svojih letnih finančnih načrtih. Po pogovoru z gluhiimi študenti, ki obiskujejo fakultete Univerze v Ljubljani pa sem ugotovila, da si tolmača financirajo sami oziroma z vavčerji, ki so namenjeni študentovim individualnim potrebam.*

Zanima me zakaj Univerza v Ljubljani ne krije stroškov tolmačenja?

5. Kako boste zagotovili izvajanje pravice do tolmača v naslednjem študijskem letu?
6. Katere rešitve glede financiranja tolmačev predlagate, da bi se omenjena pravica uspešno izvajala?

Dopis Univerze v Ljubljani:

Univerza v Ljubljani

Na UL je po evidenci, ki je bila narejena maja 2010 vpisanih 28 gluhih in naglušnih študentov, ki imajo status študenta s posebnimi potrebami. S podatki, koliko je posameznih gluhih in koliko naglušnih žal ne razpolagamo. Številka nas je presenetila, saj smo pričakovali manjše število gluhih in naglušnih študentov. Za ilustracijo naj poudarim, da je na UL bilo maja 2010 vpisanih 289 študentov s statusom študenta s posebnimi potrebami, kar je največ vpisanih študentov na univerzah v Sloveniji. Največ je študentov z dolgotrajno ali kronično boleznijo, teh je kar 91. Prepričani smo, da je številka še večja, saj ne zaprosijo študenti vsi za status študenta s posebnimi potrebami.

Imajo pravico do statusa študenta s posebnimi potrebami. Status jim omogoča nekatere prilagoditve pri študiju in drugačen način opravljanja študijskih obveznosti. Pravico imajo do enakopravnega študija ter do udeležbe pri vseh dejavnostih, ki jih ponuja članica in univerza. V ta namen se skupaj s študenti trudimo, da bi se določile potrebne prilagoditve.

Študenti imajo pravico do tolmača, vendar stroške tolmačenja za enkrat nosijo sami. Upamo, da bomo v prihodnosti pridobili namenska sredstva tudi za kritje stroškov tolmača. UL se zaveda pomembnosti njegove prisotnosti in si želi, da bi se študentom lahko omogočilo kritje teh stroškov.

Študenti imajo prilagojen način opravljanja izpita, npr. opravljanje ustnega izpita v pisni obliki, izredne izpitne roke, prilagoditve pri gradivu – dobijo ga lahko vnaprej ipd.

Največkrat je to potreba po prisotnosti tolmača in zapisovalca na predavanjih. UL za enkrat nima namenskih sredstev, da bi ju študentu lahko zagotovila, tako da mora težavo reševati sam. Preko tutorskega sistema UL za študente s posebnimi potrebami poskušamo študentom nuditi zapisovalce.

Težava, s katero se srečujejo gluhi in naglušni študenti je tudi pri komuniciranju s profesorji, visokošolskimi sodelavci in kolegi študenti. Veliko gluhih in naglušnih študentov kot prvi jezik uporablja slovenski znakovni jezik, ki se od slovenščine v marsičem razlikuje. Ostali pa tega jezika ne znajo. Prav tako je za gluhega in naglušnega študenta lahko problem usvajanje zahtevnih strokovnih besed, če ne najdejo primerne razlage njenega pomena. Nekateri večino besed odgledujejo z ustnic, tako da če besede ne poznajo, je zanje brez pomena. To zna biti velika težava pri spremljanju predavanj ali prebiranju literature.

Trenutno poteka na Filozofski fakulteti seminar Osnove dela z gluhihimi in naglušnimi študenti, ki usposablja visokošolsko osebje za delo s temi študenti.

Na Univerzi pa poteka projekt »Kako do prijaznejšega študija za študente s posebnimi potrebami?« v okviru Razvojnih nalog 2010, ki je namenjen usposabljanju visokošolskega osebja za delo s katerim koli študentom s posebnimi potrebami. Posnetke delavnic si je mogoče ogledati tudi na www.videolectures.net.

Priloga E: Odgovori na vprašanja - Državni igralec 2: Univerza na Primorskem

Na vprašanja je odgovarjala Iris Skrt, samostojna svetovalka v Sektorju za izobraževanje in kakovost Univerze na primorskem

Odgovore sem prejela preko elektronske pošte 12.4.2011

1. Katere prilagoditve pri spremljanju predavanj in preverjanju znanja Univerza na Primorskem omogoča gluhih študentom? *Univerza na Primorskem ima Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami. Vsak študent, ki pridobi status študenta s posebnimi potrebami ima pravico do tutorja, s katerim skupaj oblikujeta individualni načrt izobraževanja in prilagoditev glede na študentove želje in potrebe. Prilagoditve, ki jih lahko uveljavljajo študenti s posebnimi potrebami so navedene v Pravilniku o študentkih s posebnimi potrebami na UP (od 12. do 21. člena).*

2. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika določa, da imajo gluhe osebe pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javne službe, kar so tudi univerze kot izvajalke nacionalnega izobraževalnega programa. V istem zakonu je tudi določeno, da plačilo stroškov tolmačenja izvajalci javnih služb zagotavljajo v svojih letnih finančnih načrtih. V 12. členu Pravilnika o študentih s posebnimi potrebami je zapisano, da imajo gluhi študenti pri spremljanju predavanj in vaj pravico do tolmača oziroma prevajalca v slovenski znakovni jezik. Zanima me, ali Univerza na Primorskem gluhemu študentu krije stroške tolmačenja pri spremljanju predavanj in vaj?*Univerza kot izvajalec javne službe je skladno z zakonom o uporabi slovenskega znakovnega jezika dolžna zagotoviti gluhi osebi tolmača za znakovni jezik na zahtevo gluhe osebe ali po uradni dolžnosti, in sicer takoj, ko gluha oseba predloži na vpogled dokument, s katerim ji je priznana pravica do tolmača. Na Univerzi na Primorskem se do sedaj še nismo srečali s takšnimi primeri, vsekakor pa smo zavezani k spoštovanju zakonskih določil in moramo postopati skladno z njimi – tudi v primeru plačila stroškov tolmača v primeru, da ga bo kateri od naših študentov s posebnimi potrebami zahteval.*
3. Če stroške tolmačenja plača študent sam oziroma z vavčerji, me zanima zakaj je temu tako? *Sicer na Univerzi na Primorskem še nismo še zabeležili takega primera, ampak – skladno s 13. členom Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika gluha oseba sama poskrbi za tolmača, v kolikor ga potrebuje in ga plača z vavčerji, ki jih izda center za socialno delo na podlagi odločbe, plačilo stroškov pa krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo.*
4. Zakon o uporabi SZJ je stopil v veljavo leta 2002. Koliko gluhih študentov je bilo vpisanih na Univerzo na Primorskem od leta 2003 naprej in koliko jih je diplomiralo. *Vodimo samo skupno evidenco o številu študentov s posebnimi potrebami, pri tem pa v naših evidencah nimamo zavedeno, katere posebne potrebe ima posameznik. Zaradi varovanja osebnih podatkov sta s specifičnostjo posameznega primera podrobneje seznanjena samo študent, ki ima status študenta s posebnimi potrebami ter njegov tutor.*

5. Ali morda vodite evidenco o tem, koliko študentov je imelo pri predavanjih tolmača za slovenski znakovni jezik? *Ne vodimo evidence.*
6. Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti, da bi se omenjena pravica uspešno izvajala v procesih visokošolskega izobraževanja? *Pravice so že zakonsko določene, odvisno pa je od vsakega posameznika, katere pravice želi uveljavljati in do katerih ima pravico. Tudi vsiljevanje uveljavljanja določenih pravic, do katerih so upravičeni študenti s posebnimi potrebami, je lahko diskriminacija. Pomembno je, da so s svojimi pravicami seznanjeni, o tem, katere bodo uveljavljali, pa je prav, da se odločajo sami. (Navedeno je povsem moje mnenje in ne izraža stališča UP).*

Priloga F: Odgovor na vprašanja oziroma prošnjo za intervju - Državni igralec 3: Univerza v Mariboru

Na vprašanja je odgovarjala Andrejka Golob, predstavnica Univerze v Mariboru
Odgovore sem prejela preko elektronske pošte 21.3.2011

Vprašalnik za Univerzo v Mariboru

1. Katere prilagoditve pri ocenjevanju in preverjanju znanja Univerza v Mariboru omogoča gluhim študentom? Med gluhe študente v svoji diplomski študiju štejem tiste, ki uporabljajo slovenski znakovni jezik.
2. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika določa, da imajo gluhe osebe pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javne službe, ki tudi krijejo stroške tolmačenja. Ali Univerza v Mariboru pravico do tolmača omogoča pri spremljanju predavanj in na kakšen način gluhi študent omenjeno pravico uveljavlja?
3. Pri izvajanju pravice do tolmača na Ljubljanski Univerzi prihaja do problemov predvsem zaradi financiranja. Zanima me, kako je s kritjem stroškov tolmačenja na Mariborski Univerzi oziroma kdo krije stroške (univerza ali študent)?
4. Če stroške tolmačenja plača študent sam, me zanima zakaj je temu tako?
5. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika je stopil v veljavo leta 2002. Ker v svoji diplomski nalogi preverjam ali se pravica do tolmača uspešno izvaja na slovenskih Univerzah in ali so študentje s tolmači uspešnejši, bi vas prosila za naslednji statistični

podatek: Koliko gluhih študentov je bilo vpisanih na Univerzo v Mariboru od leta 2003 naprej in koliko jih je diplomiralo.

6. Ali morda vodite evidenco o tem koliko študentov je imelo pri predavanjih tolmača za slovenski znakovni jezik.

7. Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti, da bi se omenjena pravica uspešno izvajala v procesih visokošolskega izobraževanja?

Odgovor Univerze v Mariboru:

Spoštovana,

prejeli smo spodnja vprašanja, na katerega večinoma ne moremo odgovoriti oz. vsaj ne brez sodelovanja fakultet. V bazi AIPS imamo podatke o študentih s posebnimi potrebami, med katerimi so tudi invalidi, vendar niso strukturirani po tipu invalidnosti, poleg tega niso zajeti kandidati, ki se v času študija sami niso opredelili kot invalidi. Podatke o gluhih študentih za pretekla leta bi načeloma lahko zbrali po fakultetah, vendar ni nujno, da bodo natančni.

Glede nejasnosti o pravici do tolmača za znakovni jezik bi predlagala, da se obrnete na Društvo študentov invalidov Slovenije, enota Maribor, s katerim odlično sodelujemo. Ga. Nataša Mauko je seznanjena z vašo željo in vam bo znala najbolje pojasniti podrobnosti.

Lep pozdrav,

Andrejka Golob (andrejka.golob@uni-mb.si)

Priloga G: Odgovori na vprašanja - Državni igralec 4: Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo

Odgovarjala je Urška Pikec Vesel, svetovalka sektorja za visoko šolstvo Ministrstva za visoko šolstvo znanost in tehnologijo.

Odgovore sem prejela po elektronski pošti 31.3.2011

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki je stopil v veljavo leta 2002, določa, da imajo gluhe osebe pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika pred državnimi organi, organi lokalne samouprave in izvajalci javne službe, kar univerze tudi so kot izvajalke nacionalnega izobraževalnega programa.

V istem zakonu je tudi določeno, da plačilo stroškov tolmačenja izvajalci javnih služb zagotavljajo v svojih letnih finančnih načrtih. Po pogovoru z gluhih študenti, ki obiskujejo fakultete Univerze v Ljubljani, sem ugotovila, da si tolmača financirajo sami oziroma z vavčerji, ki so sicer namenjeni študentovim individualnim/privatnim potrebam.

Univerza v Ljubljani se sicer strinja, da imajo gluhi pravico do tolmača pri spremljanju predavanj, vendar za njegovo financiranje ne pridobiva namenskih sredstev.

Glede na to, da se Univerze financirajo na podlagi Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov, me zanima:

1. Kako komentirate dejstvo, da se zakon krši s tem, da se gluhim ne zagotavlja financiranja tolmačev in posledično nimajo enakih možnosti v primerjavi z ostalimi študenti?
Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (MVZT): O kršitvah smo bili obveščeni s strani Zavoda Združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik, Zveze društev gluhih in naglušnih študentov in Varuhinje človekovih pravic. Posamezni študentje se ne obračajo direktno na nas. Dejstvo je tudi, da se nekateri gluhi in naglušni študentje ne odločijo, da bodo visokošolski zavod zaprosili za status študenta s posebnimi potrebami, na podlagi katerega lahko zaprosijo za tolmača, saj menijo, da jim ta ne bo odobren. V takih primerih MVZT ne more posredovati. MVZT je z dopisom 070-2/2008/14 z dne 1. 3. 2011 naslovil pismo na vse javne in koncesionirane visokošolske zavode, glede pravic študentov s posebnimi potrebami – pravic gluhih in naglušnih (dopis prilagam).

2. Kateri del Uredbe lahko zagotovi rešitev financiranja tolmačev za gluhe študente? Kako in na kakšen način? Je tukaj kaj odvisno tudi od aktivnosti univerz, da same prijavijo takšne stroške? Ali lahko univerza uveljavlja strošek za tolmačenje skozi kakšen projekt?

Sredstva za tolmače gluhim študentom visokošolski zavodi zagotavljajo znotraj sredstev za študijsko dejavnost, kot določa Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov. Visokošolski zavodi so avtonomni in sami razpolagajo z dodeljenimi sredstvi, glede na dejavnosti, ki jih izvajajo in glede na potrebe.

3. člen Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov (opredelitev študijske dejavnosti)

Študijska dejavnost visokošolskih zavodov je:

- *pedagoška in z njo povezana znanstvenoraziskovalna, umetniška in strokovna dejavnost,*
- *knjižničarska, informacijska, organizacijska, upravna in druga infrastrukturna dejavnost.*

Sredstva za študijsko dejavnost lahko javni visokošolski zavodi namenijo za:

- *plače in druge izdatke za zaposlene,*
- *prispevke delodajalca za socialno varnost,*
- *izdatke za blago in storitve in*
- *plačila obresti in odplačila kreditov, če je bilo posojilo najeto za financiranje stroškov izvajanja študijske dejavnosti.*

Sredstva za študijsko dejavnost javni visokošolski zavodi lahko namenijo tudi za nakup nematerialnega premoženja, nakup in vzdrževanje opreme, investicijsko vzdrževanje ter plačila obresti in odplačila kreditov, h katerim je bilo dano poročstvo Republike Slovenije, vendar le ob pogoju, da so predhodno zagotovljena sredstva za namene iz prejšnjega odstavka.

V letu 2009 smo slovenske univerze pozvali, da nam posredujejo informativni izračun, koliko sredstev bi potrebovali za prilagoditev študijskega procesa študentom s posebnimi potrebami. Med prejetimi odgovori ni nobena univerza navajala sredstev za tolmače.

Ministrstvo je v letu 2010 objavilo Javni razpis za razvojne naloge, ki je bil namenjen financiranju projektov na temo usposabljanja visokošolskih sodelavcev za delo s študenti s posebnimi potrebami.

3. Ali Univerzam priporočate, kako naj razporedijo pridobljena sredstva? Če ne, ali jim vsaj dajete priporočila za enakovredno obravnavo študentov in spoštovanje obstoječe zakonodaje? Kdo tukaj pravzaprav vrši nadzor nad izvajanjem obstoječe zakonodaje, ki se tiče visokošolskega izobraževanja?

Visokošolski zavodi so avtonomni glede razporejanja sredstev in zavezani k izpolnjevanju zakonskih določil. MVZT ne opravlja nadzora nad njihovim delovanjem.

4. Kaj je rešitev za obstoječe stanje? Kako boste prispevali k zagotovitvi financiranja tolmačev na fakultetah gluhim študentom? Katere rešitve glede financiranja tolmačev predlagate, da bi se uzakonjena pravica izvajala?

MVZT vidi rešitev pri spoštovanju Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika vseh vpletenih. Prav tako se nam zdi pomembno, da vsi gluhi in naglušni študentje, ki želijo imeti tolmača, zaprosijo za status študenta s posebnimi potrebami in za pravico do tolmača. Če ljub temu ne bodo uspešni, pričakujemo, da se bodo po pomoč obrnili tudi na MVZT.

Priloga H: Dopis MVZT namenjen visokošolskim zavodom

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN TEHNOLOGIJO

Javni in koncesionirani visokošolski zavodi

Številka: 070-2/2008/14

Datum: 1. 3. 2011

Zadeva: *Študenti s posebnimi potrebami in njihove pravice*

Spoštovani!

Študenti s posebnimi potrebami imajo poseben položaj oziroma pravice na številnih področjih, ki jih urejajo pravni akti. Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (v nadaljevanju: ZUSZJ), sprejet v letu 2002, zagotavlja gluhim pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika, pravico gluhih do obveščnosti v njim prilagojenih tehnikah ter obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik oz. drugega ustreznega načina sporazumevanja v javnih službah in tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih gluhoti pomeni oviro pri zadovoljevanju potreb.

Izobraževanje je temeljna sestavina zagotavljanja socialne vključenosti in neodvisnosti vseh oseb, vključno oseb s posebnimi potrebami, na vseh stopnjah izobraževanja. Osebe s posebnimi potrebami imajo praviloma nižjo izobrazbo oziroma so manj vključeni v vse stopnje izobraževanja kot drugi prebivalci, še prav posebno je nizek njihov delež v srednješolskem in visokošolskem izobraževanju. V okviru smernic Nacionalnega programa visokega šolstva 2011-2020 želimo manj zastopanim skupinam omogočiti večjo vključenost v visokošolski prostor in visokošolske institucije spodbuditi k razvoju načinov privabljanja,

vključevanja in pomoči pri zaključevanju študija za manj zastopane skupine. Za tovrstne aktivnosti bodo lahko visokošolske institucije pridobile sredstva v okviru novega razvojnega stebra financiranja.

Ministrstvo za visoko šolstvo ugotavlja, da se pri izvajanju ZUSZJ v okviru visokega šolstva še vedno pojavljajo težave pri individualnem zagotavljanju pravic. Skladno s tem zakonom so izvajalci javne službe dolžni zagotoviti gluhi osebi tolmača za znakovni jezik na zahtevo gluhe osebe ali po uradni dolžnosti takoj, ko gluha oseba predloži na vpogled dokument, s katerim ji je priznana pravica do tolmača. Pravica do tolmača se uveljavlja v obsegu in na način, ki omogoča uveljavljanje pravic po načelu enake dostopnosti. Plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik financirajo izvajalci javne službe.

Javni in koncesionirani visokošolski zavodi morajo tako za gluhe študente, na njihovo prošnjo, zagotoviti tolmača znakovnega jezika oz. na podlagi izdelanega individualiziranega načrta gluhemu študentu omogočiti sporazumevanje na drugačen način, ki je sprejemljiv za gluhega študenta.

Sredstva za tolmače gluhim študentom visokošolski zavodi zagotavljajo znotraj sredstev za študijsko dejavnost, kot določa Uredba o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov.

Prepričani smo, da želimo v skupno dobro ustvarjati okolje, ki bo prijazno in prijetno za življenje in delo ter vsem skupinam ljudi omogočiti izenačene možnosti za bivanje in sodelovanje na vseh družbenih področjih. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo v skladu s tem poziva vse javne visokošolske zavode k zagotavljanju gluhi osebi tolmača za znakovni jezik.

Gregor Golobič
M I N I S T E R

Poslati:

- naslovník*
- arhiv*
- Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik*
- Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije*
- Varuh človekovih pravic*